

MILITAIRE SPECTATOR

Chicago 2012: nieuw elan voor de NAVO

- Eigenbelang en het opgeven van soevereiniteit
- Inzet Nederlandse F-16's boven Libië
- De strijd tussen de olifant en de walvis

Beeldbank NIMH

150.000 militair-historische foto's uit de Defensiearchieven

De digitale beeldbank van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie bevat ruim 150.000 militair-historische foto's uit de Defensiearchieven.

Naast materiaal uit de Tweede Wereldoorlog en Nederlands-Indië zijn ook minder bekende collecties online gezet op www.defensie.nl/nimh.

De dwarsdoorsnede van tien-duizenden foto's is aangevuld met fotografische reproducties van tekeningen, schilderijen, prenten en kaarten. Het beeldmateriaal is voorzien van een beschrijving en kan worden besteld.

De totale fotocollectie van het NIMH omvat zo'n twee miljoen beelden en dagelijks worden er nieuwe toegevoegd aan de online beeldbank.

De Militaire Spectator is sinds 1832 het militair-wetenschappelijk tijdschrift voor en over de Nederlandse krijgsmacht. Het maakt relevante kennis, wetenschappelijke inzichten, ontwikkelingen en praktijkervaringen toegankelijk en slaat zo een brug tussen theorie en praktijk. De Militaire Spectator stimuleert de gedachtevorming over onderwerpen die de krijgsmacht raken en draagt zodoende bij aan de ontwikkeling van de krijgswetenschap in de breedste zin van het woord. Op deze wijze geeft het tijdschrift inhoud aan zijn missie: het bijdragen aan de professionalisering van het defensiepersoneel en het verhogen van het kennisniveau van overige geïnteresseerden. Daarmee bevordert de Militaire Spectator ook de dialoog tussen krijgsmacht, wetenschap en samenleving.

MILITAIRE SPECTATOR

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl
www.facebook.com/kvbknederland
twitter: @kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor Daan Storm van Leeuwen
DM.StormVanLeeuwen@mindef.nl

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)

Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

De Militaire Spectator wordt ook verstuurd
op basis van rang/schaal. Adreswijzigingen
doorgeven bij de eigen personeelsdienst.

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof. em.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
T 071 - 542 18 30
E jmjbosch@xs4all.nl
kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
luitenant-kolonel KLu S.M. Babusch bc
kapitein ter zee P. van den Berg
drs. P. Donker
kolonel MJD dr. P.A.L. Ducheine
luitenant-kolonel MPSD dr. J. Duel
cdre KLu F. Groen
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar drs. ing. D.J. Muijskens
luitenant-kolonel Marns drs.
A.J.E. Wagemaker MA
kapitein ter zee mr. N.A. Woudstra
kolonel ir. F.J.A. van Zitteren

BUREAU-REDACTIE

mw. drs. A. Kool
dr. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
E redactiemilitairespectator@mindef.nl

De Militaire Spectator is aangesloten bij
de European Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00
studenten € 17,50
buitenland € 30,00

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij ten Brink
ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

Coverfoto: Nederlandse F-16's, gestationeerd
op Sardinië, tijdens inzet in *Operation Unified
Protector* bij Libië, 2011
(Foto AVDD, D. de Vaal)

316 Chicago 2012: nieuw elan voor de NAVO

J.S.J. Hillen

De NAVO fungeert als een uitstekende makelaar voor samenwerking,
maar op het gebied van veiligheid zullen landen de komende tijd ook
in elkaars *hearts and minds* moeten investeren.

323 Welbegrepen eigenbelang en het opgeven van soevereiniteit

J. Eijsvooget

Militaire samenwerking kan op praktische, filosofische en politiek-
strategische obstakels stuiten en daarover moet een serieus politiek
debat gevoerd worden met een volwaardig kabinet.

331 Inzet Nederlandse F-16's boven Libië

J. van Deventer

De snelle inzet van F-16's in een oorlogsgebied, zoals in 2011 tijdens
Unified Protector bij Libië, is een complexe operatie, die een perfecte
logistieke, technische en operationele ondersteuning vereist.

339 De strijd tussen de olifant en de walvis

H. Warnar

Conflicten tussen maritieme en continentale grootmachten, voor te
stellen als een gevecht tussen een walvis en een olifant, kunnen lessen
opleveren voor het hedendaagse *joint* optreden.

En verder:

Editoriaal	314
Andere ogen	349
Gastcolumns	350
Tegenwicht	354
Boeken	357
Summaries	

Defensie en systeemdenken

Het was uitgebreid in het nieuws. Indien we fundamenteel iets willen doen aan de economische crisis, moet het roer om. Volgens Herman Wijffels gaat het ons enorm helpen wanneer we overstappen van een lineaire economie naar een cirkeconomie. De visie van Wijffels over de cirkeconomie hangt sterk samen met de systeemtheorie (systeemdenken). Systeemdenken heeft namelijk tot doel overzicht van het geheel te behouden, in plaats van concentratie op afzonderlijke onderdelen zonder te overwegen welke rol deze delen – in wisselwerking met elkaar – in het grote geheel spelen. Volgens Peter Senge bestaat de essentie van systeemdenken uit het zien van onderlinge verbanden in plaats van een lineaire opeenvolging van oorzaak en gevolg, en het zien van processen van verandering in plaats van momentopnames.¹ Ook Defensie bevindt zich net zoals de economie in een dynamische omgeving met verschillende partners, continu veranderende omstandigheden en een diversiteit aan politieke thema's. De vraag is of Defensie hierbij het systeemdenken gebruikt en hoe dat er dan in de praktijk uit ziet. Om deze vraag te beantwoorden willen we eerst kijken naar de strategische uitgangspunten voor de defensieorganisatie. Deze zijn in 2011 heel helder geformuleerd. De echte proef is het operationeel optreden in de hiervoor genoemde dynamiek zoals in Kunduz, bij de uitvoering van de geïntegreerde politietrainingsmissie.

In 2011 heeft Defensie het strategisch document *Anticiperen en innoveren in een veranderende wereld* uitgebracht. Deze Strategie-, Kennis- en

Innovatieagenda (SKIA) beslaat de periode 2011-2015 en heeft volgens minister van Defensie Hillen tot doel een veelzijdig inzetbare krijgsmacht gericht op vernieuwing te creëren. De Tweede Kamer had hier overigens om verzocht. Zij wilde van Defensie een integrale visie op veiligheid. Deze visie ligt er nu. Strategie, kennis en innovatie worden hierin met elkaar verbonden. Wat is een aantal belangrijke strategische kenmerken en hoe wil Defensie dit gaan realiseren?

De strategiefunctie wordt beschreven in vier deelprocessen: leren, denken, beslissen en handelen, wat moet bijdragen aan een organisatie die meer anticipeert op de veranderende omgeving. Flexibiliteit, aanpassingsvermogen en veerkracht vormen hierbij de kernbegrippen. De 'strategische monitor' die samen met het ministerie van Buitenlandse Zaken ontwikkeld wordt, gaat bij de besluitvorming over veiligheid een centrale rol vervullen. Ook gaat er gewerkt worden met een zogenoemde 'strategische kaart'. Deze kaart gaat onder meer helpen om de focus en samenhang aan te brengen in de processen en activiteiten, waarbij het proces van totstandkoming een belangrijke functie krijgt. Tot slot wordt aangegeven dat Defensie de agenda wil realiseren in een cultuur van nieuwsgierigheid, openheid en het scheppen van ruimte voor innovatief denken en handelen.

Op het eerste gezicht vaart Defensie strategisch een vooral anticiperende koers met een uitnodigende hand om nationaal en internationaal met diverse partners samen te werken. Dit betekent dat Defensie haar veiligheidsproducten juist in de samenwerking tot stand

¹ Peter M. Senge, *De vijfde discipline. De kunst en praktijk van de lerende organisatie* (Schiedam, Scriptum, 1992).

ziet komen en dat zij systemen wil inrichten om dit – bijvoorbeeld op het gebied van R&D – mogelijk te maken. Dat daarbij ook gesproken wordt over synergievoordelen wijst op deze overtuiging, net zoals het zicht blijven houden op veranderingen in de omgeving en wat dat voor de eigen organisatie betekent. Defensie onderkent ook dat een strategische agenda niets betekent zonder juist de afhankelijkheid van mensen in de organisatie centraal te stellen. Door goed naar de nationale en internationale politieke agenda te kijken, een omgevingsanalyse te maken en daarop te anticiperen en diverse partners te betrekken, heeft Defensie een duidelijke koppeling met de eerder genoemde principes van het systeemdenken gemaakt. Het is dan juist interessant om te kijken hoe dat kan werken in de realiteit, bij de politietrainingsmissie in Kunduz.

De Geïntegreerde Politietrainingsmissie (GPM) in Kunduz is in juli 2011 van start gegaan. De dagelijkse leiding is in handen van een Coördinerend Management Team dat bestaat uit de commandant van de missie, een CIVREP (Civiel Vertegenwoordiger van Buitenlandse Zaken) en een POLREP (Politie Vertegenwoordiger van Veiligheid en Justitie). Het basisdocument voor de missie is het GMD (Geïntegreerd Missie Document) die de politieke en justitiële systeemgerichte aanpak voor de missie zowel intern als extern verwoordt. Dit document dat onder leiding van TNO door de deelnemende ministeries gezamenlijk is geschreven, biedt de basis voor doelstellingen en activiteiten in de missie. In de praktijk maakt dit document de praktische aansturing mogelijk. Er wordt systeemgericht gewerkt (bijvoorbeeld binnen de systemen van *community policing*, opleidings- en trainings-

niveau agenten, opleidings- en trainingsniveau leidinggevend en alfabetisering) zodat uiteindelijk vanuit deze samenhangende onderdelen het complete politieke en justitiële apparaat voor de inwoners van de provincie Kunduz beter gaat functioneren. Defensie maakt dus gebruik van het systeemdenken in zowel strategische als operationele concepten. Ook het (leren) leren krijgt hierin een steeds betere positie. Denk hierbij aan *After Action Reviews* (AAR) of *lessons learned*.

De uitdaging in het systeemdenken zit vooral in de systemen zelf. Senge noemt dat de terugkoppelmechanismen die vervolgens voor vertraging zorgen. Het is noodzakelijk die te kennen en te onderkennen omdat dan duidelijk wordt wat – al dan niet deels – de drijvende krachten van het systeem zijn. In de genoemde economische crisis is dit de drijvende kapitalistische (zichzelf verrijkende) cultuur, in Kunduz is dit de wijdverspreide corruptie en bij de defensieorganisatie is dit de organisatiecultuur. Defensie heeft dit inmiddels onderkend door in de SKIA het belang van de werking van het team en het teamleren te onderschrijven. Succesvolle systemen zullen bij Defensie alleen kunnen ontstaan wanneer de mensen hierbinnen en hiertussen elkaar kunnen vinden. Dit vereist een cultuurverandering. Een verandering waarbij medewerkers van Defensie zich meer gaan richten op het in- en extern samenwerken en het anticiperen in een dynamische omgeving. En dat is ook het doel van systeemdenken: overzicht houden van het geheel. ■

Chicago 2012

Nieuw elan voor de NAVO

Op 20 en 21 mei 2012 vond in Chicago de NAVO-top plaats. Op 26 juni dit jaar stuurden de ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie, mede namens de minister-president, het verslag van deze bijeenkomst naar de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De centrale boodschap van deze top was, aldus de stellers, dat de trans-Atlantische band sterk en het bondgenootschap springlevend is. Aan de vooravond van deze top hield onze minister, drs. J.S.J. Hillen, op een bijeenkomst van de Atlantische Commissie een voordracht onder de titel: 'Chicago 2012. Nieuw elan voor de NAVO'. Hij droeg uit wat hij als thema's ziet die niet alleen nationaal, maar ook binnen de NAVO dringend aandacht vragen. Eén: de zwaarmacht als exclusief recht van de overheid. Twee: hoe brengen en houden wij die zwaarmacht in topvorm? Drie: hoe bezielen en verduurzamen wij onze samenwerking? De redactie is om meerdere redenen blij dat onze minister bereid was zijn opvattingen en gevoelens daarover met de lezers van de Militaire Spectator te delen.

De hoofdredacteur

Drs. J.S.J. Hillen – minister van Defensie

Over de oceaan blijven wij vanuit Europa politiek en militair verbonden met de Verenigde Staten en met Canada. We delen waarden. We delen idealen. We delen verantwoordelijkheden. Na de oorlog waren wij vanzelfsprekende wapenbroeders, met een vijand, net verslagen, en met een nieuwe bedreiging die zo mogelijk nog erger leek. Nu, driekwart eeuw verder, zijn vrede en welvaart in ons deel van de wereld een gegeven, bijna vanzelfsprekend. De formule van ons bondgenootschap, de NAVO, heeft gewerkt. En wat een rente hebben we genoten! In dat verband noem ik natuurlijk ook de Europese Unie.

Toen, voorzichtig begonnen met de zes, nu met bijna dertig landen ook al een gegeven, bijna vanzelfsprekend. Wat een rente hebben we ook daar van genoten. Twee keer een sterke en afschuwelijke vijand verslagen. De eerste keer waren we aangevallen en geteisterd en vochten wij terug. Sterker en vastberadener, gedreven door idealen van vrijheid en recht. De tweede keer voorkwamen wij het gevecht op het Europese vasteland. Weer omdat we sterker en vastberadener waren, wederom gedreven door idealen van vrijheid en recht.

In die driekwart eeuw is de wereld fundamenteel veranderd. Aan alle kanten. De directe bedreigingen van toen zijn er nu niet meer. Vrede en welvaart zijn veel breder gespreid, hoewel nog niet voor iedereen bereikbaar. Gevaarlijke gewelddmiddelen zijn ook breder gespreid. De vijand is niet meer in de eerste plaats een machtig systeem, maar veeleer door emotie gedreven kleinere entiteiten, zoals etnische groepen, fundamentalisten of ordinaire criminaliteit. Asymmetrisch noemen we dat tegenwoordig. Klein, maar niettemin potentieel ontwrichtend en levensbedreigend.

En wijzelf zijn nog steeds sterk. Maar de voortdurende welvaart heeft de conditie wel wat aangetast. Niet alleen aan de basis, ook aan de top. De kredietcrisis was betonrot van binnenuit. Deze heeft onze samenleving een grotere slag toegebracht dan eigentijdse vijandelijke buitenstaanders tot nu toe ooit gelukt is. Schade aan de economie. Schade aan de werkgelegenheid. Schade aan de overheidsfinanciën. Dus ook schade aan de veiligheid. Op Defensie wordt in de meeste landen van het Atlantisch Bondgenootschap zwaar bezuinigd voor een pro-

bleem dat Defensie niet heeft veroorzaakt. De kredietcrisis liet zien dat de waarde van maatschappelijke verantwoordelijkheid diep weggestopt was achter eigenbelang, de waarde bescheidenheid lag verpletterd onder zelfoverschatting en de waarde solidariteit onder hebzucht. We zijn nog steeds vooral technisch de schade aan het herstellen, maar zo gedeceerd als communisme, fascisme en moslim-extremisme werden veroordeeld is nog niet gebeurd met de arrogantie die tot diep op de Beurs en in de financiële wereld bleek te zijn doorgedrongen.

Aanhoudende welvaart en vrede hebben ook gemakzucht gebracht in politiek en samenleving. We willen nog steeds kampioen zijn, maar op bestelling en zonder er zelf al te veel aan te hoeven doen. De welvaart bracht bovendien andere prioriteiten, zoals welzijn en zorg. Prachtige doelen, maar geleidelijk steeds meer concurrerend met kerntaken van de overheid, waar externe veiligheid zeker ook toe behoort. Ik kom daar zo nog op terug.

Ja, het Atlantisch Bondgenootschap is er nog en we betalen heus wel contributie. Telkens een beetje minder, want het gaat toch wel goed. De Europese Unie is er, jazer, maar waar is het samensmeltend idealisme? Gaan we er nog echt voor? Zijn we ook morgen nog steeds onverslaanbaar, ja zelfs onkwetsbaar?

In Chicago komt de NAVO op topniveau bijeen. Niet alleen generaals, topdiplomaten en vakministers, maar ook staatshoofden en regeringsleiders. Allemaal met de grote vragen: hoe vanzelfsprekend is onze veiligheid, waar staan we en hoe gaan we verder? Ik vraag daar en hier in ieder geval voor drie thema's dringend aandacht. Een: de zwaarmacht als exclusief recht van de overheid. Twee: hoe brengen en houden wij samen die zwaarmacht in topvorm. Drie: hoe bezielen en verduurzamen wij onze samenwerking.

Thema 1: de zwaarmacht

Het is wezenlijk voor een democratische rechtsstaat dat geweld enkel en alleen mag worden ingezet op basis van de rechtsregels en onder democratische controle, dus door de bij die democratische rechtstaat behorende overheid.

FOTO RAAD VAN DE EUROPESE UNIE

De antipiraterij-missie Atalanta heeft aangetoond dat internationale samenwerking tegen asymmetrische dreigingen succesvol kan zijn

Dat beschut de inwoners en beschermt tegen willekeur en tegen het recht van de sterkste. De afgelopen eeuwen is en wordt met vallen en opstaan gewerkt aan dit bestel, aanvankelijk nationaal, allengs internationaal en in onze jaren zelfs wereldwijd. Dat vraagt voortdurend om aandacht en zorgvuldig onderhoud. Het gaat zeker niet vanzelf. Vanwege grote financiële belangen en snelle bediening wordt er internationaal door overheden steeds meer geweldsbevoegdheid uitbesteed, gesourced, zoals we tegenwoordig zeggen. Of particulier ingekocht. We zien het in crisisgebieden, waar de 'Blackwaters' van deze tijd actief zijn. We zien het bij de piraterij, waar steeds meer overheden de reders toestaan om hun schepen particulier te laten beveiligen, ook met zo nodig gebruik van geweld.

Heeft de overheid dan zelf geen mensen en middelen meer daarvoor? Particuliere bedrijven kosten toch ook geld? De overheid van een democratische rechtsstaat zal steeds inzet van geweld zo veel mogelijk willen beperken en proportioneel willen laten zijn. De wet en de democratische controle helpen daarbij. De overheid heeft geen belang bij omzet en ruikt geen handel bij onveiligheid. Private ondernemingen juist wel. Zij beschermen, zeker. Vaak ook heel professioneel. Maar hoe meer ellende, hoe meer omzet. Dat is een uiterst verraderlijk en verleidelijk dilemma! Inzet van Defensie biedt de reders niet alleen de beste kwaliteit bescher-

ming, maar ook rechtsbescherming aan kapitein en bemanning. Waarom dan toch die druk om privaat te gaan?

Dat ligt zeker ook aan de overheid. De reacties zijn vaak traag, bureaucratisch en stipulerend. Het is een reden waarom er niet meer onmiddellijk en positief aan militaire inzet wordt gedacht als piraten onze koopvaardij bedreigen. Wat laat de defensiecapaciteit van veel landen toch een ongelooflijke kans liggen om haar waarde naar bedrijfsleven en publiek aan te tonen. Wat zijn overheden dan niet vreselijk met zichzelf en hun procedures bezig als ze niet zien met welke urgente problemen internationaal opererende burgers en bedrijven worden geconfronteerd. Jazeker, er was wel reactie. Onder de missienamen *Ocean Shield* en *Atalanta* patrouilleren NAVO en EU en ook andere landen met scheepvaartbelangen, oostelijk van Afrika. Er werd en wordt intensief gepatrouilleerd. Dat helpt wel degelijk. Maar nog steeds niet genoeg. Met de reders zijn tal van maatregelen voor zelfbescherming afgesproken, zoals konvoovaren, een citadel aan boord hebben waar de bemanning zich bij enterling terug kan trekken en van waaruit het schip bestuurd kan worden en het contact met de buitenwereld behouden kan blijven. Afspraken over vaarroutes. Maar de dreiging werd alleen maar groter, ook al omdat het operatiegebied van de piraten steeds groter werd. Op Nederlands initiatief werd daarom preventief optreden toegevoegd. De EU heeft haar mandaat al aangepast. Nu de NAVO nog. Maar het was en is niet voldoende. Daarom varen er nu steeds meer Nederlandse mariniers mee op onder Koninkrijksvlag varende schepen en zeetransporten.

Nederland neemt de belangen van de reders en de vrees van de bemanningen serieus. Zo neemt de overheid zijn kerntaak en monopolie van zwaardmacht serieus. We leveren. Inmiddels maken we aantoonbaar vorderingen in de strijd tegen de piraterij. Het aantal gekaapte schepen en het aantal gijzelaars neemt af. Intussen jagen we ook op het geld dat de criminele organisaties achter de piraten verdienen. Dames en heren, dit is nu een modern voorbeeld van een asymmetrische

bedreiging, waartegen de overheid front maakt met een juiste cocktail van de middelen die de overheid ten dienste staan: Defensie, Justitie, internationale diplomatie en ook ontwikkelings-samenwerking. Want Nederland helpt ook mee aan de ontwikkeling van die landen die een zodanig zwakke structuur kennen dat piraterij er een voedingsbodem vindt. *Failed states* produceren veelkoppige monsters, die hun schade aanrichten bij de eigen bevolking, maar ook daarbuiten.

Door alert en overtuigend te reageren laat een moderne overheid aan zijn burgers en aan zijn bedrijfsleven zien dat het al die belangen adequaat en zorgvuldig beschermt. Zo bouwt de overheid aan het vertrouwen dat de samenleving in zijn overheid kan en wil hebben. Meent u nu niet dat privatisering van geweld alleen voorkomt bij de bescherming tegen piraten. De Verenigde Naties heeft vorig jaar in een rapport beschreven dat de inzet van huurlingen door regeringen, door commerciële instellingen en door opstandige groepen wereldwijd alarmerend toeneemt. Steeds meer wapens vinden hun weg op de wereld. Steeds meer mensen vinden een weg naar die wapens.

In de Strategische Monitor 2012 komt het Instituut Clingendael tot de conclusie dat het internationale systeem zich naar een onzekerder situatie heeft bewogen en beweegt. Het risico van onveiligheid is toegenomen. Volgens dat rapport, getiteld *Continuïteit en Onzekerheid in een veranderende Wereld*, moet rekening worden gehouden met een groeiend aantal indirecte risico's. Een aanval op het NAVO-grondgebied kan niet worden uitgesloten. Ook de bedreiging met cybermiddelen, de onzekere energievoorziening en de kwetsbaarheid van logistieke lijnen naar onze landen zijn een groeiende zorg voor de toekomst. Inmiddels komt daar ook nog de haperende economie bij, met alle verstoringen en onrust van dien. De democratische rechtsstaat moet in onze jaren klaarwakker zijn, 24/7. Klaarwakker en paraat. Onze belangen zijn wereldwijd. De bedreigingen daarvan zijn dus ook wereldwijd. Er is heel veel werk aan de winkel. Want nog een verwijzing: Harvard-professor Steven Pinker heeft in zijn

boek *Why Violence Has Declined* aangetoond dat juist het staatsmonopolie op geweld heeft geleid tot afname van het geweld in de wereld. Pinker noemt dat het echte Pacification Process. Zeker, de zwaarmacht is kostbaar. Maar het verlies van veiligheid is onbetaalbaar. En toch bezuinigen de westerse landen stevig op Defensie. Heel stevig. Omdat we denken dat het minder kan. Omdat we denken dat veiligheid vanzelfsprekend is. Maar vooral, en ik hintte er in het begin al op, omdat we het geld voor andere dingen nodig denken te hebben. Nederland geeft per jaar ongeveer 7,5 miljard euro uit aan Defensie. Aan zorg is dat ruim zestig

niet met de werkelijkheid durft te confronteren en noodzakelijke keuzes uit de weg gaat uit angst voor electoraal verlies. Uiteindelijk zijn dan de verontruste burgers nog slechter af.

De Nederlandse politiek en de Nederlandse kiezer zijn misschien een slag nuchterder en verstandiger, getuige ook het Lenteakkoord, maar het ijs waarop wordt geschaatst is werkelijk heel dun. Alleen al de dynamiek van onze overheidsuitgaven dwingt tot een vast sturende hand. Intussen moet Defensie wel heel nadrukkelijk haar waarde weer aan de orde stellen. Vooral gaat het dan om snel en adequaat optreden als de veiligheid of onze belangen direct bedreigd worden. Laten zien dat een oplossing via Defensie in elk opzicht beter en completer is dan op de markt gekochte gevechtskracht. Thema 1 was de zwaarmacht. Mijn conclusie is: we moeten er zijn als burgers en bedrijven ons nodig hebben. Snel, inventief, ondernemend, alert, in topconditie en in de juiste context van de rechtsstaat. Als de samenleving wil sourcen, dan leg ik de schuld niet bij opportunistische politiek of bij een goed georganiseerde lobby. Dan zijn wij gewoon niet goed genoeg. Punt.

FOTO: W. DEN DUNNEN

Defensie moet snel, inventief en ondernemend kunnen opereren in de juiste context van de rechtsstaat

miljard. Acht keer zo veel. Maar over vier jaar hebben we een miljard afgedaan van Defensie en heeft de zorg er ruim vijftien miljard bij. Dan is de verhouding een op tien. In vier jaar tijd voegen we in Nederland in geld twee keer onze complete krijgsmacht toe aan de zorg. Gevechtsvliegtuigen, helikopters, fregatten, houwitsers, kazernes plus alle militairen en alle gepensioneerde militairen en dat twee keer. Ongelooflijk. Maar dat is niet alles. Over vier jaar vinden nog steeds heel veel mensen dat er bij de zorg niets af kan, alleen maar bij, en bij Defensie nog meer af. Politieke partijen zullen dat signaal in regering en volksvertegenwoordiging ook laten horen. Griekenland is het grote teken aan de wand wat er gebeurt als de leidinggevende voorhoede van een land zijn bevolking

Thema 2: militaire samenwerking

Smart Defensie wordt dat genoemd in NAVO-jargon en in Chicago komt er een imposante waslijst aan de orde met samenwerkingsvoorstellen. O zeker, er gebeurde al heel veel, maar een vergelijking tussen de budgettaire middelen in verhouding tot de slagkracht tussen Europa en de VS leert dat het nog heel erg veel beter kan. Heel goed dat het nu gebeurt en eigenlijk had de NAVO al veel eerder meters moeten maken op dit vlak. Pas de bezuinigingen zijn er toe gaan dwingen en daarmee hebben ze toch iets goeds gebracht. Samenwerken is veel waardevoller dan alleen het budgettaire voordeel. Het verhoogt de slagkracht. Maar nog belangrijker: het vergroot de verbondenheid. Dat is niet alleen goed voor de cohesie binnen de NAVO, maar ook goed voor het politiek en maatschappelijk draagvlak.

Samenwerken doe je namelijk wel vrijwillig, maar het is niet vrijblijvend. Het veronderstelt

meer dan alleen samen investeren en samen oefenen. Het veronderstelt bovendien investeren in elkaar. Rekening houden met elkaar. Op elkaar kunnen rekenen als het er op aan komt. Je oefent niet samen om, als puntje bij paaltje komt, niet samen op te treden.

Tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren, schreef Willem Elschoot. Dat is hier dus ook. In de praktijk brengen van samenwerken heeft heel wat voeten in de aarde. Plannen maken. Partners vinden. Maar dan begint het pas. Systemen op elkaar afstemmen. Agenda's. Specificaties. Oefenprogramma's. Elkaars eigenaardigheden leren kennen en waarderen. Regels op elkaar afstemmen. Het belangrijkste, als het er op aan komt: de soevereiniteit. Bij inzet van militaire middelen zal elk land zijn soevereiniteit willen beleven. Dat lijkt een belangrijke hobbel. Toch is dat niet waar. Want werkelijk intensieve samenwerking impliceert ook dat je samen naar inzet toegroeit. Daarom veronderstelt intensieve samenwerking niet alleen intensief contact op militair niveau, maar zeker ook op politiek niveau. Niet alleen van ministers, maar juist ook van volksvertegenwoordigingen. Goede samenwerking zal dan ook doen blijken dat opvattingen en visies naar elkaar toegroeien en misschien meestal reeds samen worden gedeeld. Zo wordt draagvlak bereikt als het er op aan komt. Geen bespiegelingen van achter het bureau, maar praktische verbondenheid die tot snelle besluitvorming kan leiden als het er op aan komt. Libië heeft laten zien dat Europa snel kan beslissen tot inzet, maar ook dat we er samen nog lang niet zijn. Daarvoor was de uitkomst van de besluitvorming tot inzet te verschillend. Daarom is het van belang dat ook dit facet van de Libië-missie goed wordt geanalyseerd en geëvolueerd.

Tegelijk komen door samenwerking de defensie-uitgaven in een breder perspectief te staan. De NAVO vormt een hecht bondgenootschap, zeggen we tegen elkaar. Maar elk land, ook Nederland, heeft bij het invullen van de bezuinigingen alleen maar naar binnen gekeken, niet over de grenzen, niet wat andere landen deden of wilden niet naar ontwikkelingen in het dreigingsbeeld of de veiligheid. Nee, naar

de eigen rijksbegroting. Politieke partijen houden vooral rekening met hun eigen wensen als ze hun programma's schrijven. Een regeerakkoord is op de binnenlandse politiek gericht. En ja, ook ik. Toen bij ons op Defensie de ombuigingsvoorstellen over tafel gingen heb ook ik niet eerst gebeld met mijn Duitse of Belgische collega's. Zij mij trouwens ook niet. Natuurlijk, we vertellen het elkaar wel, maar na afloop. Zo werk je niet echt samen. Zo bepaal je binnenslands je inzet en ga je daarna passen en meten. Die volgorde moet ook andersom worden afgelopen. En dan zal ook veel zichtbaarder en voelbaarder worden welke waarde elk land ten opzichte van elkaar vervult en ten opzichte van de NAVO in totaal bij het opbouwen van onze krijgsmacht. Ik begrijp best dat regeerakkoorden nog moeilijker worden als er eerst buitenlandse consultaties aan vooraf moeten gaan. Daar pleit ik ook niet voor. Maar wel voor een veel duidelijker bewustzijn, *awareness* heet dat tegenwoordig, dat geen enkel land alleen zijn bonen kan doppen. Dat we internationaal modulair zijn verbonden en zo samen een gemeenschap maken.

In 1949 konden we allemaal nog zeggen dat we aparte staten waren. In 1988 hadden we nog onderlinge grenzen, zwaar bewaakt, met niemandsland daartussen. Nu is de grens een bordje. Burgers en bedrijven stoppen niet meer bij Wuustwezel of bij Maastricht. We hebben zelfs één munt. Onze landen zijn vergroeid geraakt. Dat ontvlecht je echt niet meer. Ja, ten koste van alles wat is opgebouwd, onze welvaart voorop. Nee, we zijn echt in elkaar gegroeid. Dan is het toch niet meer dan logisch dat je je daarvan telkens rekenschap geeft? Onze landen zijn natuurlijk soeverein. Maar Nederland kan in zijn eentje de wereld niet verbeteren en ook niet veiliger maken. Sterker nog, het is werkelijk al lang niet meer bij machte om in zijn eentje zijn grondgebied te verdedigen. Zie bijvoorbeeld de constatering van de Algemene Rekenkamer over de gewenste inzetbaarheid van onze F-16's en 'het gebrek aan evenwicht met de feitelijke mogelijkheden'. We hebben er volgens de Rekenkamer te weinig en bovendien zijn ze bijna 'op'. Steeds opnieuw pleisters plakken is duur en boven-

dien ook eens eindig. Artikel 5 van de NAVO heeft de wederzijdseheid van stond af aan vastgelegd. Sinds 1949 is de wederzijdse vervlechting alleen maar verder toegenomen. Als Nederland de F-35 koopt dan koopt Nederland niet alleen nieuwe vliegtuigen voor zijn Koninklijke Luchtmacht. Dan dient zich ook de mogelijkheid aan om samen met Noorwegen, België en Denemarken tot een gezamenlijke luchtvloot te komen.

Wereldwijd inzetbaar, maar ook een gezamenlijke inspanning voor de verdediging van ons gezamenlijke grondgebied. Dat is toch een geweldige toegevoegde waarde?

Fantaseren over het afzien van een dergelijke investering lijkt best veel geld op te leveren. Maar eigenlijk zeggen we dan tegen de landen om ons heen: knappen jullie het ook voor ons op? Niet alleen thuis, maar ook waar we elders nodig zijn? Als onze soldaten ergens moeten vechten en in de problemen komen, beschermen jullie ze dan? Want wij vinden dat te duur. Of het nu de F-35 is of een andere wezenlijke investering in het totale *framework* van de NAVO: ons land heeft echt niet meer de vrijheid om zich daaraan te onttrekken. Dit soort zware investeringen wordt nu in de nationale politiek veel te veel gezien als een afweging voor binnenlandse politiek. Dat is het niet. Ons lidmaatschap van het bondgenootschap is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. Het verplicht tot het leveren van een eerlijk aandeel, een *fair share*, gebaseerd op de rangorde van dat land in de internationale gemeenschap, zowel in politiek als in zakelijk opzicht. Wie gratis mee wil liften op de inspanningen van anderen zal de tafel ook bij andere belangen leeg vinden. Dat besef moet in onze zo boeiende internationale wereld in elk land nog behoorlijk groeien, ook in Nederland. Verdergaande fundamentele ombuigingen op Defensie trekken daarom niet alleen een onmogelijke en onverantwoordelijke wissel op een reeds zwaar beproefde organisatie, maar geven internationaal het signaal af van onbetrouwbaarheid en desinteresse in de belangen van anderen. Dat is *penny wise, pound foolish*. Het is het schieten in de eigen voet. Het is alsof je in een wereld vol fantastische mogelijkheden om samen met andere mensen

te komen tot een werkelijke wereldgemeenschap, stom in een hoekje gaat zitten. Als je dat als kind doet, wil niemand meer met je spelen. Als je dat als land doet, zet je jezelf net zo hard buitenspel. Omgekeerd geeft een groeiend internationaal bewustzijn duurzaamheid aan de inspanningen voor Defensie. Deze worden dan veel vanzelfsprekender vanuit hun internationale context begrepen en verdedigd. Daar heb je dan echt geen formele normen voor nodig. Dat doe je gewoon.

FOTO US AIR FORCE

Nederland kan zich niet meer onttrekken aan wezenlijke investeringen in het totale *framework* van de NAVO, of het nu om de F-35 of andere zaken gaat

Thema 3: bezieling

Want de conclusie van thema 2 luidt dat samenwerking veel meer heeft te bieden dan besparingen. Het verbindt en motiveert en het geeft Defensie – onze veiligheid – duurzaamheid in de zin dat inspanningen veel logischer worden geplaatst in een breder en dieper perspectief, met andere landen en langjarig. Ik heb al eerder opgemerkt dat samenwerking het best kan geschieden met partners die mentaal, politiek en ook geografisch dichtbij zijn. Natuurlijk binnen de grote NAVO, maar opgebouwd van onderaf.

Driekwart eeuw na oorlog en wederopbouw en alweer bijna een kwart eeuw na het wegzakken van het IJzeren Gordijn is de *Schwung* er een beetje uit bij de grotere internationale lichamen. Komend uit het contrast met geweld

en ontrecting werden zij opgebouwd en gedragen met veel idealisme en elan. Maar naarmate de instituties bureaucratiseerden en de grote bedreigingen leken weg te vallen is er sleet gekomen in de publieke appreciatie. De resultaten van de samenwerking worden als vanzelfsprekend ervaren. De samenwerking wordt gezien als knellend, van bovenaf en ver van het bed van de mensen. Ook de politieke partijen worden daar steeds meer mee geconfronteerd. Het is daarom tijd voor een nieuw elan. Dat gaan we niet vinden door allerlei bedreigingen te formuleren en zwarte horizonnen te schil-

dan besluitvorming met compromissen die vaak ervaren worden als knellend en weinig adequaat. De route naar meer verbondenheid gaat niet bovenlangs, maar van onderaf. Niet meteen juridisch uitgewerkte contracten, maar investeren in elkaars *hearts and minds*. In verhouding kleinschalig, maar daardoor enthousiast, uitstralend en uitnodigend. Toen ik mijn handtekening zette onder een wilsverklaring samen met mijn collega's uit België en Luxemburg, dacht ik: ja, hier gaan we enthousiast over vertellen. Ik hoop dat we volgend jaar samen een grote militaire oefening kunnen doen, waarbij onze drie grondgebieden betrokken zijn. Als je in Münster komt bij het commando van het Nederlands-Duitse Legerkorps dan denk je: hier hoor ik thuis, maar zij ook. Toen ik laatst vergaderde met een aantal noordelijke landen van de NAVO zei mijn collega Philip Hammond na afloop tegen me: 'I feel at home here'. Samen met kleine groepjes zijn wij elementen van het grote bondgenootschap. Ja, een internationale organisatie zal altijd veel bureaucratie, regels en complexiteiten hebben. Fantastisch dat we allemaal leren onze eigen kamertjes daarin te vinden, waar we wat meer eigen sfeer kunnen aanbrenge. Dat is ook voor 'Chicago' van belang. *Think global, act local*. Een oude waarheid, soms wat te veel uit het oog verloren.

Driekwart eeuw na de oorlog begint de NAVO aan een belangrijk nieuw hoofdstuk in haar bestaan. Ik vind het een voorrecht en een eer mee te mogen bouwen aan een voortreffelijk veiligheidsinstrument voor Nederland en voor zijn bondgenoten voor de volgende kwart eeuw. De combinatie van de drie thema's die ik hier presenteerde zal, hoop ik, zeer behulpzaam zijn. De zwaarmacht bij de overheid, maar dan er wel zijn als ze je nodig hebben. Samenwerken om de nationale defensie-inspanning vanzelfsprekender en duurzamer te maken en via samenwerking van onderop vertrouwdeheid en betrokkenheid te bevorderen. Met groot engagement zal ik strijden voor de veiligheid van morgen. Intussen niet vergetend dat er thuis nog een enorme ombuigingsklus te klaren is. Onze militairen staan steeds klaar voor ons. Vandaag breng ik een saluut aan hen. ■

Verdergaande fundamentele ombuigingen op Defensie geven internationaal het signaal van onbetrouwbaarheid af

deren. Natuurlijk, als er morgen iets vreselijks gebeurt, is iedereen maar wat blij met de NAVO. Kunnen en willen we daar op wachten? Dat gaan we ook niet vinden door betere voorlichting. Alsof de mensen het allemaal niet begrijpen. Dat leidt tot nog meer afstand en onbegrip, omdat de burger zich dan geschoufferd voelt. Ook niet door van bovenaf met allerlei nieuwe regels en voorschriften te komen. Dat bevestigt alleen maar het bureaucratische element.

Nee, instituties als de NAVO benaderen in vredes-tijd alleen dan de harten van hun burgers als het resultaat door de burgers kan worden waargenomen en gewaardeerd. Kleinschaligheid is daar een belangrijk element bij. Intensieve samenwerking met de Belgen vinden de meeste Nederlanders niet alleen logisch, maar ook best prettig. Het is vertrouwd. Een hechte band met de Duitsers zal weinig op bezwaar stuiten. We kunnen elkaar tegenwoordig overal goed vinden. Daarom is samenwerking nodig, maar samenwerking van onderaf en met een zekere ontspanning. Het moet organisch zijn. Logisch. Bij elkaar passend. Prettig. De NAVO kan uitstekend fungeren als makelaar en doet dat trouwens ook al. Ook de EU ziet steeds beter dat motiveren en makelen een duurzamer resultaat geeft

Welbegrepen eigenbelang en het opgeven van soevereiniteit

De noodzaak van internationale militaire samenwerking is al duidelijk zolang de NAVO bestaat. Meer militaire samenwerking is onontkoombaar en de financiële en militaire voordelen zijn evident. De haken en ogen die er aan zitten verdienen een serieus politiek debat. Daarin zou het goed zijn te erkennen dat het traditionele begrip van soevereiniteit niet meer functioneert en dat er een 'nieuwe soevereiniteit' bestaat. Daarbij lost de nationale staat niet op in internationale verbanden, maar staat de capaciteit centraal om effectief internationaal samen te werken, zowel op het gebied van economie, politiek als defensie.

Drs. J. Eijssvoegel*

Gloedvolle betogen over de noodzaak van internationale defensiesamenwerking doen me altijd denken aan Barneveld. 'Gebruik nooit overbodige woorden', bezwoer onze leraar Nederlands ons in een van zijn eerste lessen in de brugklas. Op het schoolbord schreef hij de woorden 'Heden Verse Eieren', en hij vertelde dat hij eens door Barneveld fietste en overall langs de kant van de weg bordjes met dat opschrift zag staan. Dat lijkt nuttig voor mensen die eieren willen kopen, zei hij, maar het is een volstrekt overbodige mededeling. 'Om te beginnen kan het woord 'heden' weg', en met de bordenwisser voegde hij de daad bij het woord, 'want iedereen die 'Verse Eieren' ziet staan, begrijpt wel dat hij die vandáág kan kopen.' Ook het woord 'verse' had goedbeschouwd geen functie, vervolgde hij, waarop ook dat woord van het bord verdween – want je mocht er toch vanuit gaan dat een eierboer geen bedórven eieren verkoopt. En tja, eigenlijk sloeg ook het resterende woord 'eieren' nergens op en ook dát moest er aan geloven: want Barneveld was immers een aaneenschakeling

van pluimveehouderijen, iedereen hield er kippen, bij iedereen kon je voor eieren terecht, dat was algemeen bekend en daar hoefde je heus niemand op te wijzen met die bordjes in iedere voortuin.

Internationale militaire samenwerking, schreef minister van Defensie Hillen in de gelijknamige nota die hij op 11 mei 2012 naar de Tweede Kamer stuurde, is 'voor Nederland niet langer een keuze, maar eenvoudigweg noodzaak'.¹ Daar valt weinig tegen in te brengen. Je zou zelfs zeggen: het spreekt net zo vanzelf als die eieren in Barneveld. Dus pak de bordenwisser maar. Om te beginnen kan het woord 'internationaal' weg, want aan wat voor defensiesamenwerking moeten we anders denken? Ook de woorden 'militaire samenwerking' vertellen niets nieuws, want in de huidige wereld kán Nederland zonder samenwerking niet militair optreden. De noodzaak daarvan is al duidelijk zolang de NAVO bestaat. Kortom, je zou zeggen dat het hele bordje dat Hillen in mei in zijn voortuin plantte wel weg kan, omdat het alleen maar vertelt wat iedereen tóch al weet – Heden Verse Militaire Samenwerking Nodig. Maar nee, de Tweede Kamer bepaalde op 5 juni dat het stuk helemaal niet vanzelf spreekt: het werd

* De auteur is buitenlandredacteur bij *NRC Handelsblad*.

¹ *Nota internationale militaire samenwerking. Prioriteiten, beleidsuitgangspunten en stand van zaken*, 2.

‘controversieel’ verklaard. Dat betekent dat het in deze kabinetsperiode niet meer door de Kamer behandeld kan worden. En eigenlijk is dat maar goed ook. Want hoewel meer militaire samenwerking onontkoombaar is en de financiële en militaire voordelen ervan evident zijn, blijken er al jaren allerlei haken en ogen aan te zitten en die verdienen een serieus politiek debat met een volwaardig kabinet. In Den Haag kan het nu eenmaal nuttig zijn om uitgebreid en in detail de voors en tegens te bespreken van iets dat hoe dan ook gaat gebeuren.

Obstakels voor samenwerking

Een democratie is geen legbatterij en Den Haag – ook al wordt er soms stevig gekakeld – is geen Barneveld. Bovendien is niet alles wat nodig is, ook mogelijk. Dat geldt zeker voor militaire samenwerking, waarbij zich obstakels kunnen voordoen van praktische, filosofische en politiek-strategische aard. Zulke obstakels hoeven geen reden te zijn van samenwerking af te zien, maar het is wel verstandig te erkennen dat ze er zijn, om vervolgens te proberen ze te omzeilen.

Praktische problemen

Het voordeel van praktische problemen, om daar maar mee te beginnen, is dat beleidsmakers zich er aanvankelijk niet zo druk over hoeven te maken. Ze kunnen allerlei veelbelovende politieke voornemens ontvouwen, afspraken maken op dit of dat terrein, tot samenwerking besluiten bij deze of gene operatie. Ze kunnen beginselverklaringen tekenen, verdragen zelfs, gezamenlijke hoofdkwartieren oprichten of beloven om samen met een ander land een nieuw wapensysteem te ontwikkelen of aan te schaffen. Dat soort mooie plannen is altijd goed te verkopen als win-win-propositie. Maar het nadeel van praktische problemen is dat ze op den duur altijd aan het licht komen.

Een pijnlijk voorbeeld staat in het rapport ‘Europese Defensiesamenwerking; soevereiniteit en handelingsvermogen’, dat de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) begin dit jaar uitbracht.² Hoewel het rapport beklemtoont dat ‘de noodzaak tot Europese defensiesamenwerking sterker is dan ooit’,³ laat het ook zien hoe het soms mis kan gaan. In 2001 spraken Nederland en Frankrijk af om te gaan samenwerken bij de ontwikkeling van een onbemand verkenningsvliegtuigje, een zogeheten MALE UAV (*Medium-Altitude Long-Endurance Unmanned Aerial Vehicle*). Ook waren er afspraken gemaakt voor gezamenlijke training, onderhoud en logistiek, en werd er gesproken ‘over een eventuele gezamenlijke inzet bij crisisbeheersingsoperaties’.⁴ Het leek een logische stap om bij zo’n belangrijke nieuwe technologie te gaan samenwerken met een groot land als Frankrijk, waarmee Den Haag tóch al politieke toenadering zocht. Maar wisten we waar we aan begonnen? Blijkbaar niet. In 2006 (na vijf jaar!) werd junior partner Nederland overvallen door het nieuws dat de Fransen bij nader inzien toch maar hadden gekozen voor een andere weg: ontwikkeling van een vergelijkbare *drone*, de Euro MALE, door het grote Europese luchtvaart- en defensieconcern EADS, waarvan Parijs grootaandeelhouder is. De Nederlandse luchtmacht, constateert de AIV droogjes, had ‘weinig ervaring om te gaan met de sterke verwevenheid van belangen tussen het Franse ministerie van Defensie en de Franse defensie-industrie’. Een harde les uit de praktijk.

Ook samenwerking bij multinationale militaire missies kan onverwachte, praktische moeilijkheden opleveren. In *Atlantisch Perspectief* waarschuwde Anne Tjepkema dit voorjaar tegen een al te rooskleurige kijk op de mogelijkheden van Europese defensiesamenwerking.⁵ Hij verweet de AIV bijvoorbeeld te lovend te zijn over de samenwerking van Duitse en Nederlandse landmachtseenheden in het Eerste Duits-Nederlandse Legerkorps, dat is omgevormd tot een multinationaal, snel inzetbaar hoofdkwartier en twee keer op ad hoc basis is ingezet in de Afgaanse hoofdstad Kabul en nu in Kunduz. Tegenover de positieve waardering door de AIV

2 Adviesraad Internationale Vraagstukken, *Europese Defensiesamenwerking. Soevereiniteit en handelingsvermogen*, No. 78, januari 2012. Zie: http://www.eerstekamer.nl/id/viziecon1ytj/document_extern/aivadviess78_januari2012/f=/vizieey98sv0.pdf

3 Idem, 47.

4 Idem, 20.

5 Anne Tjepkema: ‘Samenwerken kost geld. AIV-rapport Europese defensiesamenwerking nader beschouwd’ in: *Atlantisch Perspectief* 2012, No. 3, 8-12.

De noodzaak van internationale militaire samenwerking is evident, maar moet telkens weer worden uitgelegd

stelde hij: 'Mijn eigen ervaringen in de ISAF-staf in Kabul (2003) zijn heel wat minder gunstig. Toen althans heersten in de staf wezenlijke fricties, veroorzaakt door verschillen in bureaucratische cultuur en uiteenlopende politieke directieven'.

Internationale samenwerking kan dus in de dagelijkse uitvoering op de werkvloer wrijving veroorzaken die bij landgenoten onderling gemakkelijker vermeden kan worden. Het zijn slechts twee betrekkelijk willekeurige voorbeelden. Maar ze geven aan dat militaire samenwerking die van bovenaf wordt opgelegd, ook als daar hele aannemelijke redenen voor zijn, kan stranden of met onverwachte moeilijkheden geconfronteerd worden in de praktische uitvoering. Hoe breder en ambitieuzer de opzet, hoe groter dat gevaar.

Culturele verschillen

Van meer filosofische aard zijn de problemen die voortkomen uit de culturele verschillen tussen landen. Dat kan spelen op alle niveaus, van het slagveld tot de hierboven aangehaalde

bureaucratische wrijvingen op het ISAF-hoofdkwartier, van de politiek tot de defensie-industrie. Europa, wordt vaak gezegd, heeft een andere strategische cultuur dan de Verenigde Staten. Soms wordt zelfs het volledig ontbreken van Europees strategisch denken gesuggereerd. Judy Dempsey schreef onlangs in de *International Herald Tribune* dat Europa een strategische cultuur nodig heeft 'die de hele Europese Unie en de Europese NAVO-landen omvat'.⁶ Dat zou misschien mooi zijn, maar het is amper voorstelbaar. Of er zoiets bestaat als een Europese cultuur *tout court* is al twijfelachtig, laat staan een Europa-brede strategische cultuur. Duitsland en het Verenigd Koninkrijk zullen nog heel wat naar elkaar moeten toe groeien voor ze qua militaire cultuur op één lijn zitten, om nog maar te zwijgen van landen als Turkije en Ierland, Oostenrijk en Polen, Griekenland en Nederland. Het maakt immers nogal wat uit of een land lid is van de NAVO of niet, of het een lange militaire traditie koestert dan wel juist afstand wil bewaren tot zijn

6 'Little Action on Common E.U. Defense', *The New York Times*, 16 april 2012.

FOTO AVDDI, G. VAN ES

Op de Balkan en in Afghanistan hebben de Europeanen de afgelopen jaren laten zien dat ze defensie wel degelijk serieus kunnen nemen

krijgsverleden, of de krijgsmacht een dominante factor is in de samenleving, of pacifisme of neutraliteit in hoog aanzien staan, of Rusland als een actuele bedreiging wordt gezien of niet. In het voorgaand rijtje landen komt het allemaal voor.

In het hierboven aangehaalde artikel citeert Dempsey Nick Witney, analist van de European Council on Foreign Relations. ‘Op de een of andere manier’, zegt Witney, ‘nemen de Europeanen defensie collectief niet serieus.’ Is het zó erg? Dat is nogal een ernstig verwijt. Maar

Het is amper voorstelbaar dat er ooit één Europese strategische cultuur zal zijn

het is moeilijk vol te houden. Op de Balkan en in Afghanistan bijvoorbeeld hebben de Europeanen de afgelopen jaren laten zien dat ze defensie wel degelijk serieus kunnen nemen. Anders zouden ze niet jarenlang aan dit soort missies kunnen deelnemen en accepteren dat er militairen bij sneuvelen en gewond raken. Anders zouden ze niet, ondanks alle bezuinigingen, nog altijd jaarlijks in totaal zo’n 200 miljard euro aan defensie spenderen.

Maar het simplistische idee dat Amerikanen ‘van Mars’ en Europeanen ‘van Venus’ komen – in 2003 gepopulariseerd door Robert Kagan⁷ – leidt een hardnekkig bestaan. En dat komt waarschijnlijk omdat het appelleert aan iets dat veel Amerikanen en Europeanen wel herkennen: dat over het gebruik van militair geweld aan weerszijden van de oceaan grosso modo nogal verschillend wordt gedacht. Dat wil niet zeggen dat de Amerikanen altijd onmiddellijk naar *hard power* grijpen, en de Europeanen naar *soft power*. Het betekent al helemaal niet dat de Europeanen eigenlijk pacifisten zijn – al was het maar omdat ‘de Europeanen’ niet bestaan. Tussen Europeanen onderling, tussen Europese landen onderling, wordt zoals hierboven al aangestipt heel verschillend gedacht over allerlei zaken, en zeker ook over militaire aangelegenheden.

Als minister van Defensie heeft Robert Gates zich meer dan eens in klare taal over dit soort kwesties uitgelaten. Soms bleef het bij een aansporing aan de Europese NAVO-landen om meer geld aan defensie te besteden, zoals een lange rij voorgangers in het Pentagon dat ook al had gedaan. Maar soms waarschuwde Gates voor een fundamenteel probleem, een groeiende culturele kloof tussen Amerika en het Avondland, die de militair-politieke samenwerking binnen de NAVO wel eens zou kunnen opbreken. Zo luidde hij in 2010 in een rede voor de National Defense University in Washington de noodklok over wat hij ziet als de groeiende

⁷ Robert Kagan, *Of Paradise and Power. America and Europe in the New World Order* (New York, Alfred A. Knopf, 2003).

onverschilligheid van Europeanen tegenover hun eigen defensie. 'De demilitarisering van Europa, waar aanzienlijke delen van het grote publiek en de politieke klasse afkerig zijn van militair ingrijpen en de risico's die daaraan verbonden zijn, was een zegen in de twintigste eeuw', aldus Gates. 'Maar in de eenentwintigste eeuw is het een belemmering om werkelijke veiligheid en duurzame vrede te bereiken.' Volgens de minister is een keerpunt bereikt: 'Een groot deel van het continent is nu doorgeslagen naar de andere kant'.⁸

beginnen sommige bondgenoten door hun munitie heen te raken, zodat het opnieuw aan de VS is om bij te springen.' Hij waarschuwde de Europeanen dat het Atlantisch Bondgenootschap 'een sombere en zelfs deerniswekkende toekomst' te wachten staat als hun instelling niet verandert. De NAVO zou dreigen te vervallen tot 'collectieve militaire irrelevantie'.

De frustratie van de Amerikanen mag begrijpelijk zijn, zeker tegen de achtergrond van de onevenredig grote bijdrage die zij aan de NAVO

FOTO EU

Hartelijke relaties, maar ook frustraties: Robert Gates (r.) heeft regelmatig aangedrongen op verhoging van de Europese defensieuitgaven

Een jaar later, kort voor zijn aftreden als minister, kwam Gates er in een andere toespraak, in Brussel, nog eens op terug.⁹ *Operation Unified Protector*, de NAVO-interventie in Libië, was in volle gang en Gates beklagde zich erover dat de militaire tekortkomingen van de Europese bondgenoten in deze betrekkelijk overzichtelijke oorlog pijnlijk duidelijk aan het licht kwamen. 'Het machtigste militaire bondgenootschap in de geschiedenis', zei hij smalend, 'is nog maar elf weken bezig met een operatie tegen een slecht bewapend regime, en nu al

leveren, maar ze is tegelijk overdreven. Het valt niet te ontkennen dat in Europa inderdaad 'aanzienlijke delen van het grote publiek en de politieke klasse afkerig zijn van militair ingrijpen en de risico's die daaraan verbonden zijn', zoals Gates zegt. Maar het is moeilijk vol te houden dat daardoor ook sprake is van een

8 Zie www.defense.gov: NATO Strategic Concept Seminar, *Remarks as delivered by Secretary of Defense Robert M. Gates*, National Defense University, Washington D.C., 23 februari 2010.

9 *The Security and Defense Agenda (Future of NATO)*, 10 juni 2011, Brussel.

demilitarisering van grote delen van Europa. De bloedige geschiedenis van de twintigste eeuw heeft zeker een stempel gedrukt op de militaire cultuur in veel Europese landen en waarschijnlijk ook gezorgd voor een grotere terughoudendheid om militair geweld te gebruiken dan in de Verenigde Staten. Je zou kunnen spreken van een gereserveerdere strategische cultuur. Maar in Afghanistan is niet alleen gebleken dat de strijdkrachten van enkele Europese landen zeer goed konden meekomen, maar ook dat de publieke opinie thuis in Europa zeker niet meteen van slag raakte, zoals was voorspeld, toen bleek dat er soms eigen militairen sneuvelen.

Militair-strategische inzichten

Een groot bondgenootschap als de NAVO, waarin landen met sterk uiteenlopende belangen en geopolitieke achtergronden samen instaan voor elkaars veiligheid, is niet denkbaar zonder cultuurverschillen, ook op militair gebied. Daarbij komt dat ook de manier waarop bedreigingen worden ingeschat uiteenlopen, evenals de ideeën over hoe die het best in toom gehouden

kunnen worden. Maar zulke verschillen hoeven niet koste wat kost ongedaan gemaakt te worden. Zolang ze maar wel overbrugd kunnen worden als het erop aankomt. En dat laatste blijkt keer op keer te lukken – vaak met hangen en wurgen, maar uiteindelijk met respect voor elkaars positie en in het besef van de gedeelde belangen die de onenigheid overstijgen.

De afgelopen jaren is de tolerantie voor dergelijke onderlinge verschillen tussen bondgenoten in de praktijk toegenomen. Dat Duitsland, met zijn terughoudende opstelling in militaire zaken, zich in 2011 in de Veiligheidsraad onthield van stemming over de resolutie die ingrijpen in Libië mogelijk maakte, stuitte wel op veel kritiek. Maar het leidde niet tot een breuk in het bondgenootschap. Ook niet toen Duitsland vervolgens weigerde deel te nemen aan Unified Protector. De samenwerking was teruggebracht tot een minimum, maar ze was niet nihil: Berlijn maakte in de Noord-Atlantische Raad, die bij consensus beslist, geen gebruik van de mogelijkheid de NAVO-actie te blokke-

De tolerantie voor onderlinge verschillen zorgde er recent nog voor dat er geen breuk binnen de NAVO ontstond

ren. Berlijn stond de consensus niet in de weg. En zo maakte Duitsland alsnog de operatie mogelijk die het in de Veiligheidsraad niet voor zijn rekening had willen nemen. En hoewel de Duitsers geen militair materieel of manschappen leverden, stemden ze er wél in toe om AWACS-toestellen naar Afghanistan te verplaatsen, zodat toestellen van bondgenoten die dáár actief waren vrijgemaakt konden worden om te helpen de Libische operatie te coördineren.

Nationale soevereiniteit

Culturele en filosofische verschillen kunnen dus net als praktische problemen lastig zijn, maar ze hoeven militaire samenwerking tussen landen niet per se in de weg te staan. Als de politieke wil er maar is om van die samenwerking een succes te maken. En dat is een moeilijk punt. Want samenwerking mag noodzakelijk zijn om de bedreigingen van deze tijd aan te kunnen, het betekent onvermijdelijk ook het inleveren van nationale soevereiniteit. En dat ligt gevoelig. ‘Veel Europese landen doen te gemakkelijk een beroep op de nationale soevereiniteit om verdergaande samenwerking af te houden’, schreef minister van Defensie Hillen in februari op de opiniepagina van *NRC Handelsblad*.¹⁰ In plaats daarvan zouden we ‘praktisch en weloverwogen’ moeten omgaan met vraagstukken die onze soevereiniteit raken. Want meer defensiesamenwerking, aldus Hillen, ‘bevordert onze militaire effectiviteit, en daarmee staan we sterker om voor onszelf – onze waarden en onze belangen – op te komen als het nodig is’. Kortom: niet meteen in een kramp schieten als we iets van onze soevereiniteit kwijtraken, het is in ons eigen belang. Er zijn al genoeg bestaande voorbeelden van succesvolle samenwerking (het Europees luchttransportcommando, de Belgisch-Nederlandse marinesamenwerking) die laten zien ‘dat het mogelijk is om, ondanks integratie op ondersteunende gebieden, toch zelfstandig te blijven besluiten over de operationele inzet van de Nederlandse eenheden. Dat is immers een wezenlijke nationale verantwoordelijkheid’.

Dat klinkt allemaal redelijk en geruststellend. Maar het is net iets té praktisch, want Hillen

gaat eraan voorbij dat samenwerking op defensiegebied per definitie beladen is. En dat is terecht. Het gaat om vrede en veiligheid, bescherming van de bevolking, leven en dood – en dan zet je, ook als het slechts gaat om ‘integratie op ondersteunende gebieden’, een principiële stap naar een gedeelde verantwoordelijkheid, en dus wég van de nationaal-politieke verantwoordelijkheid. Daar is alles voor te zeggen, daarin heeft Hillen groot gelijk – maar het is niet iets om luchtig over te doen. ‘Het blijven ‘onze jongens’’, schrijft de minister in *NRC Handelsblad*. Dat is waar, maar het lot van onze jongens leggen we door verdergaande

Door verdergaande samenwerking leggen we het lot van ‘onze jongens’ wel mede in handen van andere nationaliteiten

samenwerking wel mede in handen van andere nationaliteiten. Dat is niet erg, en het is ook niets nieuws, maar het is wél goed om er bij iedere verdere stap open kaart over te spelen. Want het is belangrijk dat de kiezer beseft wat er gebeurt.

‘Nieuwe soevereiniteit’

‘Nationale autonomie aan de ene kant en het vermogen om handelend op te treden aan de andere kant, staan tegenwoordig met elkaar op gespannen voet’, stelt het AIV-rapport terecht. ‘Door koste wat kost te willen vasthouden aan – inmiddels fictieve – autonome beschikkingsmacht, riskeert de nationale staat het verlies van invloed, effectiviteit en uiteindelijk ook medebeslissingsrecht in internationale verbanden.’ Dat is de kern, ook al is het niet meteen een formulering waarmee je de verkiezingen kunt ingaan. Je kunt ook zeggen: ‘Samen staan we sterk, op eigen houtje komen we nergens meer’. Die boodschap is niet alleen goed uit te leggen, het is – ook buiten defensiegebied – een cruciaal inzicht om onze positie in Europa en de wereld te begrijpen. Al te vaak wordt, ook

10 Hans Hillen, ‘In de NAVO moet Europa minder op VS leunen. Nationale soevereiniteit staat militaire samenwerking niet in de weg’, in: *NRC Handelsblad*, 3 februari 2012.

FOTO ANDD, D. DEVAAL

De Belgisch-Nederlandse marinesamenwerking toont aan dat landen altijd zelfstandig over operationele inzet kunnen blijven beslissen

in debatten over de Europese Unie, geprobeerd kiezers gerust te stellen met de bewering dat de nationale soevereiniteit heus niet in gevaar komt. Maar kiezers zijn niet gek en velen voe-

len nattigheid, met reden. Beter zou het zijn met zoveel woorden te erkennen dat het traditionele begrip van soevereiniteit, waarbij een nationale staat zelfstandig kan handelen in het internationale systeem, niet meer functioneert en hoogstens kan leiden tot fataal isolement. Staten zijn op zoveel terreinen aangewezen op elkaar en op allerlei instellingen, bedrijven en internationale organisaties, dat het beter is te spreken van een 'nieuwe soevereiniteit'. Het AIV-rapport haalt in dat verband Anne-Marie Slaughter aan, die schrijft dat de 'nieuwe soevereiniteit' 'wordt bepaald door de capaciteit van een staat om effectief samen te werken in internationale fora en met gezag te participeren in internationale netwerken'.¹¹ Dat geldt in de economie, in de politiek en zeker ook op defensiegebied. Deze 'nieuwe soevereiniteit', schrijft Slaughter in haar boek *A New World Order*,¹² 'is relational rather than insular', en 'heeft meer betrekking op het vermogen om betrekkingen aan te knopen, dan op het recht weerstand te bieden'.¹³ Het leidt tot een paradoxale situatie. 'De mate waarin een staat als onafhankelijke eenheid in de wereld kan handelen, hangt af van de breedte en diepte van zijn verbanden met andere staten'.¹⁴

Dat betekent dat de nationale staat dus niet oplost in internationale verbanden. Het betekent wel dat samenwerking, ook militaire samenwerking, meer is dan een manier om efficiënter om te gaan met beperkte middelen. Het is ook meer dan een manier om meer slagkracht in de wereld te krijgen en de eigen veiligheid en belangen beter te kunnen beschermen. Dat speelt allemaal wel mee, maar het is niet de hoofdzaak. De hoofdzaak is dat samenwerking een noodzakelijke voorwaarde is om überhaupt nog als individuele staat te kunnen handelen. Het is een kwestie van welbegrepen eigenbelang. De bereidheid afscheid te nemen van de traditionele nationale soevereiniteit, waar we in de wereld anno 2012 hoe dan ook nog maar weinig mee kunnen, is noodzakelijk om inhoud te kunnen geven aan de nieuwe vorm van soevereiniteit. Meer samenwerking is dus nodig, en wie het met die uitleg presenteert spreekt geen overbodige woorden. Wie ernaar handelt, kiest eieren voor zijn geld. ■

11 Adviesraad Internationale Vraagstukken, *Europese Defensiesamenwerking*, 11.

12 Anne-Marie Slaughter, *A New World Order* (Princeton, Princeton University Press, 2004) 268.

13 Origineel in *A New World Order*: 'it describes a capacity to engage rather than a right to resist'.

14 Origineel in *A New World Order*: 'The measure of a state's capacity to act as an independent unit within the international system (...) depends on the breadth and the depth of its links to other states'.

Inzet Nederlandse F-16's boven Libië

Fast and flexible

Nederlandse F-16's zijn in 2011 ingezet tijdens *Operation Unified Protector* bij Libië. F-16's vliegen al tien jaar boven Afghanistan, maar *Unified Protector* toonde niet alleen aan dat operaties qua taakstelling verschillend kunnen zijn, maar ook dat de luchtmacht door training en *mindset* in staat is daar op in te spelen. Alle naar *Unified Protector* uitgezonden Nederlandse militairen bleken in staat op zeer korte termijn voor meerdere maanden van huis te gaan, te kunnen werken in een nieuwe, internationale operatie en tegelijkertijd de werklocatie op te bouwen. De NAVO liet met *Unified Protector* zien dat luchtoperaties, ook in zeer dynamische situaties, ook zonder eigen mensen op de grond uit te voeren zijn. Moderne sensoren, goede inlichtingen en slimme wapens maken het immers mogelijk om het luchtwapen zeer nauwkeurig in te zetten en onderscheid te maken tussen legitieme en niet-legitieme doelen.

J. van Deventer – luitenant-kolonel van de Koninklijke Luchtmacht*

Als de internationale gemeenschap in maart 2011 op basis van een resolutie van de VN-Veiligheidsraad besluit tot militair ingrijpen in Libië, vindt ook in Nederland de discussie plaats over een mogelijke bijdrage. De ochtend na het aannemen van resolutie 1973 moet ik mij melden bij de Commandant Vliegbasis (CVB) Leeuwarden. Hij heeft bericht gekregen dat er wordt gewerkt aan een mogelijke inzet van Nederlandse F-16's en vertelt me dat als dat gebeurt, ik die taak met een detachement van de vliegbasis ga uitvoeren. Hoewel de politieke besluitvorming in Nederland uiteindelijk nog enkele dagen duurt, begint voor ons op dat moment *Operation Unified Protector*.

Deze operatie – en nog meer de voorafgaande *Operation Odyssey Dawn*, waar Nederland niet aan bijdraagt – kenmerkt zich door een zeer snelle inzet van lucht- en marine-eenheden. In enkele dagen tijd wordt een internationale strijdmacht opgebouwd, die in zeven maanden

een einde maakt aan de gewelddadigheden van het Gaddafi-regime tegen de burgerbevolking van Libië. Om de opgedane ervaringen te delen beschrijf ik in dit artikel mijn ervaringen en observaties als Detachementscommandant van het zogenoemde 1 (NLD) Fixed Wing Element. Ik begin met het weergeven van de *sequence of events* zoals die volgt op dat gesprek met de CVB. Vervolgens bespreek ik enkele, mijns inziens opvallende, elementen van de Nederlandse inzet en de NAVO-operatie.

Sequence of events

Tijdens het gesprek met de CVB blijkt dat het kabinet een militaire bijdrage overweegt en mogelijk zes F-16's en een (K)DC-10 tankvliegtuig wil inzetten. De verwachting is dat de F-16's *multi role* inzetbaar zullen zijn en gaan opereren vanaf een *Deployed Operating Base* (DOB) ergens in Zuid-Europa.¹ Er is echter nog geen politieke beslissing, zodat we nog geen voorbereidingen mogen treffen. Als het zover komt hebben we *ten days notice to move*. Dat betekent dat we na de besluitvorming tien dagen hebben om onze vliegtuigen en het daar-

* De auteur was werkzaam als Detachementscommandant van 1(NLD)Fixed Wing Element-1.

¹ *Multi Role* is het principe dat vliegtuigen en vliegers voor zowel luchtverdediging (*Air-to-Air*), als grondaanval (*Air-to-Ground*) kunnen worden ingezet.

bij benodigde materiaal en personeel gereed te krijgen voor verplaatsing. Vervolgens lopen de CVB en ik naar *Intell* en krijgen we een briefing over de situatie in Libië en de status van de Libische strijdkrachten.

Hoewel we dus nog niets mogen voorbereiden, gaat de knop op het veld direct om. Een *Reaction Force (RF) deployment* kun je namelijk maar in één keer goed doen en als er eenmaal een besluit tot deelname valt, wordt van ons ongetwijfeld meer snelheid dan die tien dagen verwacht. De agenda's worden vrijgemaakt en de *Battle Staff* komt bij elkaar om de plannen van de Reaction Force door te nemen.² Er wordt dus voortvarend, maar zeer zeker met de handrem er op, aan de slag gegaan. Qua personeel kijken we alvast naar de invulling van de belangrijkste functies. Dat houdt niet alleen het selecteren van de benodigde vliegers in, maar ook het aanwijzen van de verschillende afdelingshoofden. Het op korte termijn inzetten van F-16's in een oorlogsgebied ver van huis is een complexe operatie en vergt perfecte logistieke, technische en operationele ondersteuning met de juiste mensen op de juiste plaats. Verder identificeren de planners op Leeuwarden welke vliegtuigen er mee kunnen. Deze moeten natuurlijk volledig operationeel inzetbaar zijn en omdat de verwachting is dat er lange vluchten moeten worden uitgevoerd, moet er op korte termijn ook geen groot onderhoud nodig zijn. Tussen het opstarten van het planningsproces door volgen we de (politieke) ontwikkelingen. Er komt die vrijdag geen duidelijkheid en ons geduld gaat op de proef worden gesteld. Aan het einde van de werkdag informeren we bij de verschillende squadrons het personeel over de ontwikkelingen van die dag en de mogelijk ophanden zijnde uitzending. Iedereen wordt naar huis gestuurd met het bericht dit weekend vooral het nieuws te volgen en – als je het niet wilt missen – de GSM in de gaten te houden.

Vorbereiden en configureren

Als de *Battle Staff* op zaterdagochtend weer bij elkaar komt is er nog steeds geen besluit.

FOTO AVDD, D. DEVAAL

We kunnen daarom eigenlijk niet echt verder, maar proberen het momentum toch te behouden. Waar mogelijk zetten we administratieve voorbereidingen voort. In het nieuws zien we ondertussen dat de Fransen al boven Libië vliegen en dat geeft wat kriebels. Op zondagochtend blijkt dat die nacht met *Odyssey Dawn* daadwerkelijk een interventie is begonnen. In Nederland is er nog geen besluit. Om er toch klaar voor te zijn wordt die dag daar waar mogelijk materiaal gereed gemaakt voor transport. Dat betekent overigens meer dan een paar 'moveboxen' met *spare parts* inpakken. Om voor langere tijd en ver van huis te kunnen opereren zijn er niet alleen verschillende soorten testapparatuur, gereedschappen en reserveonderdelen nodig, maar ook extra bewapening, verbindingsmiddelen, generators, et cetera. Alles bij elkaar is dat een volume van zo'n zeventig zeecontainers. De technici brengen die dag ook de F-16's alvast in de juiste configuratie. Ook daar is meer voor nodig dan alleen even de banden oppompen. De vliegtuigen krijgen extra *fuel tanks* en een stoorzender onder de romp. De zelfverdedigingssystemen van het vliegtuig laden we met de juiste software voor de aanwezige dreiging en het overlevingspakket in de schietstoel passen we aan aan het klimaat en de omstandigheden in het inzetgebied. Daarnaast worden de vliegtuigen alvast

² De *Battle Staff* bestaat uit de Basis Commandant met zijn stafhoofden en Squadron Commandanten.

Inspectie van een Nederlandse F-16 op de basis Decimomannu na terugkeer van een vlucht boven Libië, april 2011

naar de uitzendlocatie. Dat noodzaakt tot slim nadenken over wat wel direct nodig is en met de eerste (of tweede) transportvlucht mee moet en welke spullen over de weg kunnen omdat we ze wel enkele dagen kunnen missen. Hoewel de locatie op dat moment dus nog niet zeker is, is de verwachting dat het materiaal via de weg en een overtocht met een veerboot er in een dag of vier, vijf kan zijn. Met een operationele blik wordt zo een juiste volgorde aan het te vervoeren materiaal gegeven.

Decimomannu

Op dinsdagavond 22 maart komt het verlossende woord uit de Ministerraad. Nederland doet – onder NAVO-vlag – mee met één mijnenjager, één (K)DC-10 tankvliegtuig en zes F-16's. De F-16's krijgen inderdaad het mandaat Air-to-Air missies, waarbij ook inlichtingen mogen worden vergaard. De inzet is initieel in het kader van de controle van het wapenembargo, maar de verwachting is dat dit op korte termijn kan worden uitgebreid met controle van de no-fly zone. Hoewel de Tweede Kamer er nog over moet debatteren, is het nu nu dus echt mogelijk zaken in gang te zetten en bijvoorbeeld het nodige transport te boeken. Direct

Nog geen twaalf uur nadat ook de Tweede Kamer steun aan de missie heeft gegeven zijn de vliegtuigen al vertrokken

bewapend, om zo een eerste voorraad mee te kunnen nemen. Omdat ondertussen ook de personeelslijst van zo'n honderdvijftig man is opgesteld, zijn we eigenlijk wel klaar voor vertrek en is het wachten op de go. Ondertussen sturen meer en meer landen reeds eenheden.

Vervolgens duurt dat wachten nog twee dagen. Na het weekend is te merken dat alle staven en eenheden weer bezet zijn, want er ontstaat een niet aflatende stroom aan nieuwe informatie. Hierin verandert de Deployed Operating Base ongeveer elke twee uur en wijzigen de richtlijnen voor de personele omvang van het detachement elke twintig minuten. Dat zorgt voor continue wijzigingen in de planning en we moeten de plannen vaak onder grote tijdsdruk aanpassen. Ook krijgen we wat meer informatie over het te verwachten mandaat en lijkt de politiek daarbij te kiezen voor een Air-to-Air taak. De Battle Staff bekijkt die dagen nogmaals kritisch het ingepakte materiaal en de aangegeven prioriteiten. De verschillende afdelingen hebben namelijk allemaal het liefst al hun spullen gelijk de eerste dag op de locatie en zodoende is aan zeventig procent van het materiaal een *prio 1* gegeven. Maar de beschikbare vervoerscapaciteit zal beperkt zijn en het materiaal kan dus niet in één keer en niet allemaal voorafgaand aan de start van de operaties

de volgende ochtend vertrekt een *site survey team* van zo'n twintig man naar de uiteindelijk aangeboden uitzendlocatie, vliegbasis Decimomannu op Sardinië. Het eerste deel van het detachement en de vliegtuigen volgen een dag later, nog geen twaalf uur nadat ook de Tweede Kamer steun aan de missie heeft gegeven. Wetend dat een *site survey* gewoonlijk weken of zelfs maanden van tevoren plaatsvindt en vervolgens een opbouwploeg alles voorbereidt, betekent dit dat het detachement nog enkele uitdagingen te wachten staan. Gelukkig kan de *host nation* zorgen voor slaappleatsen en de initiële voeding en verder hebben we met deze

eerste lichter personeel ook de meest kritische spullen in de (K)DC-10 meegenomen. Kortom, de dag na aankomst, slechts tweeënehalve dag na het besluit van de Ministerraad, zijn we in staat te vliegen.

Decimomannu blijkt een trainingsbasis waar de Italiaanse en Duitse luchtmacht beide oefeneenheden hebben en waar eenheden geregeld langskomen voor training. Ze zijn dus gewend aan bezoekers, maar niet aan operationele inzet. Er zijn daardoor geen operationele NAVO-verbindingsmiddelen en ook het parkeren van bewapende vliegtuigen levert uitdagingen op. Om het vliegbedrijf op te starten en de samenwerking met de host nation in goede banen te leiden zijn die eerste dagen druk, lang en uitdagend. We vliegen enkele oriëntatievluchten, leggen de meest noodzakelijke verbindingen en zoeken contact met het NAVO-operatiecentrum in Poggio Renatico (CAOC 5). De NAVO blijkt nog niet helemaal klaar voor het overnemen van de luchtoperatie. Als later die week het tweede deel van het personeel aankomt, ontvangen we per koerier ook de verschillende orders. Het is best bijzonder om twee dagen na aankomst nog een Formerings- en Gereedstellingsopdracht te krijgen.

Boven Libië

Na dat weekend is de NAVO klaar om de leiding over de controle van het wapenembargo over te nemen. Maandag 28 maart is Unified Protector, want zo heet vanaf nu de operatie onder NAVO-vlag, een feit. Onze F-16's hebben samen met onze (K)DC-10 *tasking* voor een patrouille boven de Middellandse Zee ter controle van het wapenembargo. Die eerste dag zijn we zo ongeveer de enige eenheid die onder NAVO-vlag vliegt en loopt Odyssey Dawn nog parallel. De dagen daarna worden ook de buitenlandse eenheden overgeheveld naar het NAVO-commando en op 1 april neemt de NAVO ook de verantwoordelijkheid over de no-fly zone over en is de gehele operatie onder NAVO-commando. Voor ons betekent dit dat we vanaf dat moment de naleving van zowel het wapenembargo controleren

als de no-fly zone bewaken en dat we nu dus ook boven Libisch grondgebied opereren. De hoofdstad Tripoli lijkt vanuit de lucht rustig die dag. Ondertussen komt ook het materiaal stapsgewijs binnen en het logistieke plan werkt perfect. Drie dagen achter elkaar landt er een AN-124, een ingehuurd groot Russisch transportvliegtuig en de vierde dag komen de eerste vrachtwagens aan. In de juiste volgorde arriveert het materiaal en langzaam maar zeker kunnen we niet alleen de vliegtuigen vliegen, maar in voorkomend geval ook weer repareren.

Situatie aan het begin van Unified Protector: Gaddafi heeft het grootste deel van Libië nog in handen

Door de korte voorbereidingstijd, het snelle vertrek en de operatie die nog in een opbouwfase verkeert blijft het op veel vlakken improviseren. Voor het hele detachement is *McGyveren*³ een sleutelwoord en iedereen vindt dat mooi. Toch is zo'n gevoel niet onbeperkt houdbaar, want na een dag of tien hoor je soms toch ook: 'Is er nu nog geen telefoon om eens naar huis te bellen?' en 'Ik word die spaghetti een beetje zat'. Ook een soort Afghanistansyndroom begint soms rond te dwalen. Het is niet alleen het personeel dat zijn onzekerheden in 'Deci' vergelijkt met de vertrouwde omgeving in Kandahar. Ook de ondersteunende eenheden in Nederland trekken snel de vergelijking met het bekende in Afghanistan en begrijpen niet altijd waarom er bijvoorbeeld huurauto's nodig zijn, waarom de dagelijkse rapportages nog niet via het Nederlandse militaire netwerk Titaan Rood kunnen worden verzonden, of waarom we denken de poort uit te kunnen. Kortom, het

³ Improviseren met spullen die voorhanden zijn en gebruiken voor zaken waarvoor ze eigenlijk niet bedoeld zijn.

is wel goed om weer eens een andere operatie dan ISAF uit te voeren. Het is die eerste weken indrukwekkend om te zien hoe alle mensen vanaf dag één alle tasking kunnen uitvoeren, snel hun draai vinden en tegelijkertijd het detachement opbouwen zonder ooit nee te hoeven verkopen.

Dagelijks worden er vier F-16 *sorties* gevlogen en de eerste twee weken vliegt er ook elke dag een (K)DC-10. Tijdens de missies, die gemiddeld zo'n vijfenhalf uur duren, patrouilleren twee of vier F-16's in een toegewezen gebied. Daarbij wordt met de *onboard sensors* en in coördinatie met een AWACS⁴ gezocht naar mogelijke overtredingen van het wapenembargo en de no-fly zone. Hoewel de F-16's geregeld verdachte *radartracks* onderscheppen, hoeven ze nooit echt in te grijpen en is er geen wapeninzet nodig. De no-fly zone is dus zeer effectief, want vanaf de start van de operatie wordt de Libische bevolking niet meer vanuit de lucht aangevallen. Reëel gezien hebben de regeringstroepen die capaciteit ook niet of nauwelijks meer na de initiële aanvallen op vliegvelden en commandocentra tijdens Odyssey Dawn. De grootste dreiging voor de bevolking komt nu vanaf de grond en daarom concentreert de NAVO zich met name op offensieve missies: het aanvallen van gronddoelen. Daar doet Nederland niet aan mee, want dat valt niet binnen ons mandaat. Wel dragen de Nederlandse F-16's tijdens hun patrouilles bij aan deze NAVO-prioriteit door met de boordsensoren inlichtingen te vergaren. Zo worden bijvoorbeeld troepenbewegingen in kaart gebracht en doelschade bepaald. Hoewel de ingezette F-16 sensoren in eerste instantie niet gemaakt zijn voor inlichtingenvergaring maar voor doelaanwijzing, worden op deze manier toch alle in het gebied aanwezige sensoren zo optimaal mogelijk gebruikt. Meer landen met alleen een Air-to-Air taak volgen ons voorbeeld en de NAVO neemt deze *Non-Traditional ISR*⁵ capaciteit uiteindelijk constructief mee in de tasking-cyclus.

Na drie maanden wordt de missie verlengd en wordt het detachement afgelost. Weer drie maanden later gebeurt dit nogmaals. Elk nieuw detachement is in staat om binnen twee dagen

FOTO AVDD, D. DEVAAL

Nieuwe detachementen waren in staat om binnen twee dagen de lopende operatie over te nemen

soepel de lopende operatie over te nemen. Uiteindelijk opereren de Nederlandse F-16's zeven maanden vanaf Decimomannu en vliegen in die periode ruim zeshonderd operationele missies en zo'n drieduizend uur. Al met al een nieuwe operatie die voor Nederland zonder problemen of incidenten verloopt en die na zeven maanden succesvol kon worden afgesloten. In de volgende paragraaf ga ik in op enkele elementen van deze operatie die mij opvielen en die ook hebben bijgedragen aan het succesvolle verloop.

Opvallende elementen Unified Protector

Zonder hier een complete analyse te willen geven van de effectiviteit van het NAVO-lucht-optreden en van de Nederlandse bijdrage daaraan, zijn er enkele elementen die mij tijdens Unified Protector opvielen.

Snelheid

De Koninklijke Luchtmacht en de luchtmachten van onze internationale partners bleken in staat om één van de kerncapaciteiten van *air-power*, snelheid, optimaal te benutten. In enkele dagen tijd werd er in het Middellandse Zeegebied een internationale luchtvloot van meer

4 AWACS: *Airborne Warning And Control System*, radarvliegtuig met C2-capaciteit.

5 NTISR: *Non-Traditional Intelligence, Surveillance and Reconnaissance*, het vergaren van inlichtingen met sensoren die daar niet specifiek voor bedoeld zijn.

dan tweehonderd vliegtuigen opgebouwd. Voor Nederland gold dat de (K)DC-10 en de zes F-16's binnen zesendertig uur na het besluit van de Ministerraad arriveerden in het inzetgebied en de volgende dag direct konden opereren. Nu helpt het dat een (K)DC-10 en F-16's zich gemakkelijk en snel kunnen verplaatsen, maar voor zo'n snelle *deployment* is natuurlijk meer nodig. Het betekent ook dat het logistiek concept daarvoor ingericht moet zijn, dat er plannen voor in de kast moeten staan en bovenal dat het personeel daar klaar voor moet zijn. Met zo'n korte reactietijd is er namelijk geen tijd voor een opwerkprogramma, voor additionele training, voor een missiegerichte instructie (MGI), voor *teambuilding*, voor een thuisfrontinformatiedag of voor een bezoek aan het kledingmagazijn. Je moet het doen met de mensen en middelen die je hebt. De basisvaardigheden moeten dus goed zijn. Omdat we onze vliegers voor de verschillende taken en onder alle dreigingsniveaus trainen, bleek die basis ook in orde te zijn. Maar juist ook ons niet-vliegend personeel bleek in staat om per direct vanaf een vreemd veld te opereren en daar zeer snel een solide (onderhouds)bedrijf op te kunnen bouwen. De vanuit Afghanistan bekende standaard routine van formeren, opwerken, aanvullende trainingen en instructies et cetera zijn passend voor lang opende operaties, maar dus niet altijd van toepassing bij snelle inzet. Organieke en goed getrainde squadrons en ondersteunende eenheden op de vliegbases zijn daarom belangrijk voor het effectief kunnen gebruiken van de snelheid van airpower.

Flexibiliteit

In Unified Protector heeft de NAVO jachtvliegtuigen ingezet voor onder meer SEAD, AI, SCAR, DCA, OCA en RECCE.⁶ Het jachtvliegtuig bleek daarmee een flexibel en breed inzetbaar wapenplatform en tijdens één vlucht werden vaak meerdere van die taken uitgevoerd. Met de eerder in dit artikel beschreven Air-to-Air en

NTISR-taak was het Nederlandse takenpakket geheel anders dan de bestaande taak voor de F-16's in Afghanistan. Daar staat de inzet namelijk geheel in het teken van de directe ondersteuning van grondtroepen (*Close Air Support* ofwel CAS) en het zoeken naar berrmbommen (RECCE). Hoewel de Nederlandse F-16's al zo'n tien jaar onafgebroken worden ingezet boven Afghanistan – en deze operaties ook tijdens Unified Protector gewoon doorgingen – is de focus van de squadrons de laatste jaren gelukkig niet alleen op CAS gericht geweest. Daardoor waren ze nu in staat om boven Libië ook die geheel andere taken per direct uit te voeren. Het Multi Role-concept van de F-16 bewees zich in dit geval dus niet zozeer door in één operatie meerdere rollen te vervullen, maar door op twee fronten met twee totaal verschillende taakstellingen actief te kunnen zijn.

Internationale samenwerking

Er waren zestien landen die vliegende eenheden leverden voor Unified Protector. Ondanks de

FOTO: AVDD, D. DE VAAL

6 SEAD: *Suppression of Enemy Air Defences* (verdediging tegen grondgebonden luchtverdediging); AI: *Air Interdiction* (aanvallen van statische gronddoelen); SCAR: *Strike Coordination and Reconnaissance* (zoeken en aanvallen van dynamische gronddoelen); DCA: *Defensive Counter Air* (luchtverdediging); OCA: *Offensive Counter Air*; RECCE: *Reconnaissance* (fotoverkenningen).

korte reactietijd bleken alle landen in staat om snel in de luchtcampagne te integreren. Het frequent in internationaal verband oefenen zorgde er voor dat deze integratie op tactisch niveau snel en soepel verliep. Vier van die landen waren overigens geen NAVO-lid.⁷ Omdat deze eenheden geen toegang hadden tot de C2-netwerken en systemen van de NAVO, leverde dat voor het ontvangen van tasking de nodige uitdagingen op, maar eenmaal in de lucht merkte je daar op uitvoerend niveau nauwelijks iets van. Deze landen pasten zich, met wat hulp van sponsorlanden,⁸ snel aan en de NAVO-procedures bleken ook voor hen goed uitvoerbaar.

Op een ander niveau was die internationale samenwerking soms moeizamer. Allereerst ging er met de overdracht van het commando van de coalitie van Odyssey Dawn naar Unified

De internationale samenwerking in Unified Protector betekende voor de Nederlandse F-16 detachementen ook het omgaan met restricties

Protector informatie verloren. Omdat onze inzet pas op dat moment begon, leek die overgang voor ons initieel juist soepel te verlopen. Luchtruimindeling, *Special Instructions* en andere van belang zijnde afspraken voor zo'n operatie nam de NAVO namelijk één-op-één over. Dit was ook nodig, want de twee operaties werden enkele dagen naast elkaar uitgevoerd.

Zestien landen leverden vliegende eenheden, wat een grote uitdaging voor effectieve internationale samenwerking betekende

Uit een *debrief* met Noorse, Belgische en Deense collega's,⁹ die aan beide operaties meededen, bleek die overgang naar het NAVO-commando echter moeizamer dan het voor ons oogde. De tijdens Odyssey Dawn opgebouwde inlichtingenpositie en de daarmee ontwikkelde *target*-lijst werd niet goed overgedragen aan de NAVO, waardoor informatie verloren ging. Dat betekende feitelijk een stap terug in de tijd. Een tweede uitdaging voor effectieve internationale samenwerking was de verdeeldheid binnen de NAVO en de internationale meningsverschillen over de interpretatie van de resolutie. Politiek gezien zal het waarschijnlijk altijd zo zijn dat er met verschillende mandaten wordt gewerkt en dat daardoor *caveats* ontstaan. Maar militair gezien zorgt dat er voor dat de *Joint Forces Commander* de eenheden minder effectief en minder flexibel kan inzetten. In Unified Protector betekende dat voor ons bijvoorbeeld dat we niet iedere tanker mochten gebruiken – en niet iedereen de Nederlandse – en dat onze vliegers soms getuige waren van aanvallen op burgers, maar niet mochten ingrijpen. Meer landen hadden gelijksoortige en andere restric-

7 De Verenigde Arabische Emiraten met F-16's en M-2000's, Jordanië met F16's, Qatar met M-2000's en Zweden met JAS-39's en tankvliegtuigen.

8 Alle niet-NAVO-landen kregen ondersteuning van een zogenoemd sponsorland: een detachement van een NAVO-partner die op dezelfde vliegbasis was geplaatst trad op als sponsor, hielp met het ontvangen van de tasking en was liaison naar de NAVO.

9 Nederland vormt samen met België, Denemarken, Noorwegen en Portugal de *European Participating Air Forces* (EPAF). EPAF werkt intensief samen op het gebied van F-16 operaties en in dat verband heeft ook een tactisch symposium plaatsgevonden over de operaties boven Libië.

ties en dit heeft er mogelijk toe geleid dat de operatie misschien langer duurde dan militair noodzakelijk was.

Dynamisch optreden

Nadat de no-fly zone na de initiële interventie, zoals de Amerikaanse voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven Mike Mullen opmerkte 'effectively in place' was,¹⁰ lag de militaire prioriteit van de operatie minder op de luchtverdedigingstaak en meer op het uitschakelen van grondtroepen van Gaddafi die een bedreiging voor de bevolking vormden. De NAVO voerde daarvoor niet alleen aanvallen uit op statische doelen zoals munitieopslag, C2 en hoofdkwartieren, maar concentreerde zich vooral ook op dynamische doelen zoals tanks en artillerie. Dit optreden was logischerwijs veelal op of nabij de frontlinies, daar waar de troepen van Gaddafi en de opstandelingen met elkaar in gevecht waren en zich dichtbij elkaar bevonden. Nu lijkt dat dicht bij de frontlinie optreden veel op het optreden zoals dat plaatsvond en vindt in Afghanistan, maar met één groot verschil. In Afghanistan wordt daarvoor veelal gebruik gemaakt van *Forward Air Controllers* (FAC-ers), om zo via de radio zeker te stellen dat de juiste doelen worden aangevallen en er geen wapens tegen eigen eenheden worden ingezet. Maar omdat er geen NAVO-grondtroepen in Libië waren, waren er ook geen FAC-ers op de grond.¹¹ De NAVO gebruikte daarom andere procedures om zeker te stellen dat de juiste doelen werden aangevallen. Zonder op de geclassificeerde onderdelen van deze procedures in te gaan kan wel gezegd worden dat hierbij slim gebruik gemaakt is van beschikbare inlichtingen en de sensoren in de vliegtuigen. Daar waar mogelijk kreeg de verantwoordelijkheid voor het wel of niet aanvallen en daar waar nodig kon hij via AWACS escaleren naar hoger niveau in de C2-structuur van de NAVO. Dit zorgde er voor dat de NAVO continu snel kon inspelen op nieuwe dreigingen.

Door de reeds lang lopende operatie in Afghanistan leeft misschien soms onterecht het idee dat wapens tegen gronddoelen alleen veilig in te zetten zijn door gebruik te maken van een FAC. De NAVO toonde met Unified Protector echter aan dat het, ook in zeer dynamische situaties, ook zonder eigen mensen op de grond kan. Moderne sensoren, goede inlichtingen en slimme wapens maken het mogelijk om het luchtwapen zeer nauwkeurig in te zetten en onderscheid te maken tussen legitieme en niet-legitieme doelen.

Ten slotte

Op korte termijn een nieuwe operatie opstarten is een zeldzame ervaring. In dit artikel heb ik daarom mijn ervaringen als Detco van 1(NLD)FWE-1 gedeeld en daarnaast enkele elementen van de operatie nader toegelicht. Het geeft vertrouwen te weten dat de Reaction Force-plannen werken als het er op aankomt en dat we eenheden echt heel snel kunnen inzetten. Onze doctrines, standaarden en trainingsprogramma's geven daarbij een brede basis om in te kunnen spelen op elk soort conflict en op alle mogelijke taken. Terwijl we al tien jaar boven Afghanistan opereren en de zekerheid hebben om daar nog tot minstens 2014 te blijven, waren onze training en *mindset* dus gelukkig niet alleen op CAS en RECCE gericht en bleken we ook klaar voor een nieuwe operatie met een andere taakstelling. Maar nog belangrijker dan die RF-plannen, die doctrines, die concepten en standaarden en procedures is de mens die ze gebruikt. Met voor sommigen minder dan twaalf uur waarschuwingstijd, bleken alle naar Unified Protector uitgezonden Nederlandse militairen in staat om op die korte termijn voor meerdere maanden van huis te gaan. En bovenal bleken ze in staat om vanaf de aller-eerste dag te kunnen werken in een nieuwe operatie in een nieuw inzetgebied en tegelijkertijd de werklocatie op te bouwen. En dat is de echte kracht van het bedrijf. ■

10 Admiraal Mike Mullen, *Chairman U.S. Joint Chiefs of Staff*, op een persconferentie, 20 maart 2011.

11 Ik wil niet ontkennen dat er misschien *Special Forces* in Libië waren, maar uit de evaluatie met de EPAF-partners bleek dat er niet met grondtroepen werd samengewerkt en gecommuniceerd.

De strijd tussen de olifant en de walvis

Een kwestie van verbindende strategie en innovatie

Conflicten tussen maritieme en continentale grootmachten kunnen we ons voorstellen als een gevecht tussen een walvis en een olifant. Voorbeelden zijn de oorlogen in de negentiende en twintigste eeuw tussen het maritieme Verenigd Koninkrijk en de continentale machten Frankrijk en Duitsland. De olifant en de walvis zijn oppermachtig op hun eigen terrein, respectievelijk het land en de zee. Als ze echter de ander willen verslaan, zullen ze elkaars terrein moeten betreden. Aan de hand van historische voorbeelden zal ik onderzoeken wie hier wel en niet in slaagden. Het succes hangt af van een slimme strategie en innovatief vermogen. Elementen die net als het land en de zee met elkaar verbonden moeten worden. De lessen die hieruit volgen kunnen we ook toepassen op het hedendaagse *joint* optreden.

Drs. H. Warnar – kapitein-luitenant-ter-zee van de Koninklijke Marine*

Allereerst zal ik de aard van het conflict tussen de olifant en de walvis beschrijven aan de hand van twee korte casussen. Op grond van deze aard schets ik vervolgens een theoretisch kader. Het middelste – empirische – deel van het artikel bestaat uit drie historische casussen. De eerste casus is het meest uitgebreid en laat zien hoe de Romeinse olifant de theorie begreep en in staat was om de Carthaagse walvis te vangen. Daarna volgen twee casussen waaruit blijkt dat de lessen uit de geschiedenis vergeten leken te zijn. Zo was Napoleon wellicht een begaafde olifant, maar zijn tactiek om de Britse walvis te vangen, faalde. De Eerste Wereldoorlog geeft een beeld van de rol die techniek bij zo'n conflict speelt. Vervolgens zal ik ingaan op een

vergelijkbare hedendaagse casus. Ik sluit af met conclusies en lessen voor de hedendaagse krijgsmacht.

Historische voorbeelden

Een walvis kan bijvoorbeeld een olifant vangen door deze te verleiden om in het water te springen. Het maritieme Athene opende in de vijfde eeuw voor Chr. aan het einde van de reeks van landoorlogen tegen Sparta een tweede front op Sicilië.¹ Athene achtte zichzelf op zee onoverwinnelijk en daagde zo het continentale Sparta uit om de oorlog op zee voort te zetten.² De expeditie werd een drama. Interne twisten en slecht politiek leiderschap leidden uiteindelijk tot de ondergang van het democratische Athene.³

De strijd tussen het Verenigd Koninkrijk en Duitsland aan het begin van de Tweede Wereldoorlog was ook een vorm van een olifant-walvis-conflict. Tijdens de *Battle of Britain* bleek dat de Duitse vliegtuigen onder meer vanwege

* De auteur werkt bij de Directie Beleid van de Defensie Materieel Organisatie.

1 De steden Athene en Sparta vochten niet alléén. Elke stad leidde een coalitie van stadstaten: de Delische bond en de Peloponnesische Bond.

2 Thucydides, *History of the Peloponnesian War* (Touchstone, New York, 1996) 6.17.7-8 en 6.18.4-5.

3 Ibid, 2.65.11.

technische beperkingen niet in staat waren de RAF te verslaan, ook al was dit kantje-boord. De Duitse Messerschmitt Bf-109 gevechtsvliegtuigen waren nog niet uitgerust met externe brandstoftanks zodat ze slechts negentig minuten konden vliegen.⁴ Dat was te kort voor operaties boven Engeland.

De Duitse luchtmacht beschikte overigens als enige over lange-afstand escortvliegtuigen om bommenwerpers te beschermen. Deze Me-110 toestellen waren echter te weinig manoeuvreerbaar om luchtgevechten met de Britse jachtvliegtuigen te kunnen winnen.⁵ De Britse walvis, op zijn beurt, concentreerde de strijd tegen de As-mogendheden in de eerste helft van de oorlog, tegen de Amerikaanse wens in, op het Middellandse Zeegebied en Afrika, om zo voorlopig een grote landoorlog in Noord-Europa te vermijden.⁶ De Britten dwongen Duitsland en Italië zo tot oorlogvoering op zee. Een bijkomstige overweging was dat de Britten op die manier hun levenslijn naar India en het Midden-Oosten veiligstelden.⁷

Twee kenmerken van een olifant-walvis-conflict komen hieruit naar voren. Het eerste is dat beide partijen zoeken naar een weg om de ander te bereiken. De Britse en Atheense walvissen kozen voor een indirecte route om met behulp van hun marine en coalitiepartners via de zee de olifant te bestrijden.⁸ De Duitse olifant leerde vliegen en koos voor de directe, kortste route om via de lucht het VK te bereiken.

Het tweede belangrijke kenmerk van een olifant-walvis-conflict is het belang van techniek om de andere partij te kunnen bereiken en te verslaan.

Theoretisch kader

De olifant en de walvis zullen voor hun conflict een strategie moeten ontwikkelen die zich richt op het vinden van een route naar elkaar en vervolgens op het overwinnen van de obstakels die ze onderweg tegenkomen. Het land en de zee moeten op de een of andere wijze met elkaar verbonden worden. Dit kan direct of indirect, via de zee of via de lucht, of door het betrekken van bondgenoten bij het conflict.

Bij zo'n strategie zijn materiële capaciteiten, ofwel techniek, onontbeerlijk om alle obstakels onderweg te kunnen overwinnen. De Duitse olifant had betere vliegtuigen nodig om de Britse walvis te bestrijden. Technologische innovatie is dus van groot belang.

Murray en Watts onderschrijven dit aspect. Ze wijzen er tevens op dat militaire innovatie alleen dan succes heeft indien de technologische ontwikkeling samengaat met het ontwikkelen van nieuwe organisatiestructuren, -tactieken, operationele concepten en doctrines.⁹ In het vervolg van dit artikel zal ik dit geheel aanduiden als Tactiek (met hoofdletter). Innovatie definieer ik als het ontwikkelen en verbinden van techniek met Tactiek. Om het conflict in eigen voordeel te beslissen is zowel een verbindende strategie als innovatie vereist. Beide aspecten moeten bovendien op elkaar aansluiten.

De Romeinen verslaan de Carthagers

Alleen de Romeinen hebben de genoemde theorie goed in praktijk gebracht. In de derde en tweede eeuw voor Chr. heerste er een felle strijd om de hegemonie van het Middellandse Zeegebied tussen de toen nog vrij kleine olifant Rome en de walvis Carthago.¹⁰

Carthago, een stad in het huidige Tunesië, vormde een groot rijk in Afrika. In Afrika heerste toen nog een minder warm klimaat dan nu en er waren goede landbouwgronden. De Carthagers waren goede zeevaarders en beheersten de zee, die voor hen van groot belang was voor het beschermen van hun handelsbetrekkingen. Het Romeinse rijk

4 Vego, M.N., *Joint Operational Warfare Theory and Practice* (US Naval War College, Newport, 2009) V-71.

5 Corum, J.S., *The Development of Strategic Air War concepts in interwar Germany*, *Air Power History*, winter 1997, 32.

6 Parker, R.A.C., *The second World War* (Oxford UP, New York, 1989) 117.

7 Paret, P. e.a., *Makers of Modern strategy* (Princeton UP, New Jersey, 1986) 679 en 686.

8 Vergelijk de 'indirect approach' zoals die door Liddell Hart wordt beschreven. *Ibid.*, 679.

9 Watts, B. en Murray, W., *Military Innovation in the interwar period* (Cambridge UP, New York, 1996) 371-4.

10 Ontleend aan Goldsworthy, A., *Carthago* (Ambo, Amsterdam, 2008) en Polybius, *Histories* (Theodoros Büttner-Wobst after L. Dindorf ed., Leipzig, Teubner, 1893) I.25-27.

De Britse marine, hier gadeslagen vanaf de Nederlandse onderzeeër O21 in de Middellandse Zee, wist Duitsland in de Tweede Wereldoorlog tot oorlogvoering op zee te dwingen

Een vloot uit het niets

De Romeinen beschikten over een groot landleger. Het ontbrak hun echter aan een eigen zeemacht. Ze beschikten wel over enkele gevorderde schepen, maar dit stelde niet veel voor. De Romeinse senaat beseftte dat het zonder een goede vloot onmogelijk zou zijn om de Carthagers te verslaan. Hij besloot aan het begin van de oorlog, in 263 voor Chr., tot het bouwen van een vloot bestaande uit honderd vijfriemers en twintig drieriemers.

bestond op dat moment alleen nog maar uit het Italiaanse schiereiland, maar het had wel ambitieuze expansieplannen. De Romeinen beseften dat ze gedurende die expansie vroeg of laat zouden moeten afrekenen met de concurrerende Carthaagse macht.

De Romeinse senator Cato (de oude) sloot daarom iedere redevoering af met de zin *'Ceterum censeo Cartaginem esse delendam'* ('Overigens ben ik van oordeel, dat Carthago vernietigd moet worden'). Hiervoor bleken uiteindelijk drie oorlogen nodig te zijn.¹¹ De eerste daarvan speelde zich vooral op en rond Sicilië af.

De Carthagers hadden grote delen van Sicilië in handen en voerden vanuit deze uitvalsbases strooptochten uit op de Italiaanse kust. De Romeinen hadden eveneens delen van Sicilië in handen, maar hun bevoorradingslijnen via zee werden veelvuldig aangevallen door de Carthagers.

Ze gingen ambitieus te werk. De vloot werd in zestig dagen gebouwd. Omdat er geen scheepsbouw kennis aanwezig was, kopieerden ze het ontwerp van de Carthagers en de Grieken. De snelle productie was onder meer mogelijk doordat men met mallen werkten om zo gestandaardiseerde slooponderdelen sneller te kunnen produceren. De schepen waren kwalitatief echter minder goed, langzamer en minder wendbaar dan de schepen van hun concurrenten. Ook de geoefendheid van de bemanning was nog beperkt, al werd dit gedurende de oorlog steeds beter.

Rammen of enteren?

De Romeinen waren weliswaar nog geen goede zeelieden, ze waren wel goede organisatoren, zoals blijkt uit het voorgaande. Daarnaast waren de Romeinen goede, ambitieuze militair-

11 Eerste Punische Oorlog, 264-241 voor Chr.; Tweede Punische Oorlog, 218-201 voor Chr.; en de Derde Punische Oorlog, 149-146 voor Chr.

ren die in staat waren om hun militaire kennis en ervaring ook op zee toe te passen. De twee mogelijke tactieken op zee waren: rammen of enteren.

Voor het rammen, de voorkeursstrategie van de Carthagers, waren goede nautische vaardigheden nodig. Voor de Romeinen was het, vanwege hun beperkte maritieme geoefendheid en de beperkte manoeuvreerbaarheid van hun schepen, onverstandig om hierop in te zetten. Enteren was met de schepen uit die tijd echter ook niet eenvoudig. Hier vonden de Romeinen een inventieve oplossing voor. Om meer Romeinse mariniers over te kunnen zetten, ontwierpen ze een enterbrug die op het voordek van de schepen werd gebouwd. De brug, *corvus* (raaf) genoemd, bestond uit een soort valreep van 10,9 meter lang en 1,2 meter breed, die met katrollen tegen een paal kon worden opgetrokken. Aan de onderzijde van de plank zat een pin, die zich na het neerlaten in het dek van het vijandelijke schip vastboorde zodat een grote groep infanteristen het andere schip kon enteren. De *corvus* werd voor het eerst toegepast tijdens de slag bij Mylae (260 voor Chr.) en bezorgde de Romeinen een spectaculaire overwinning, waarbij de Carthagers ongeveer vijftig schepen verloren.¹²

De Slag bij Ecnomus

De Romeinen behaalden de grootste maritieme overwinning enige tijd later, bij de Slag bij Ecnomus (256 voor Chr.). Dit was de grootste zeeslag uit de oudheid, waarbij in totaal ongeveer 680 schepen en 280.000¹³ man waren betrokken. Het bijzondere van de slag is niet zozeer de omvang alswel de wijze waarop de Romeinen de technische vinding van de *corvus* integreerden in hun tactieken.

De Romeinen hielden rekening met de beperkte manoeuvreerbaarheid van hun schepen en met hun relatief beperkte geoefendheid. Ze ontwierpen, gebruikmakend van hun militaire vaardig-

heden, een tactiek die ontsproot uit hun op de landoorlog georiënteerde wijze van denken. Hiermee konden ze de maritieme tegenstander met hun leger verslaan.

De Romeinen hadden hun vloot uitgerust voor een invasie in Afrika om druk op de Carthagers uit te oefenen en hun maritieme hegemonie uit te dagen. De Carthaagse vloot onderschepte de Romeinse vloot nabij Sicilië, en er ontstond een beslissende zeeslag.

De beginopstelling van de schepen, zoals weergegeven in fase 1 van de figuur hiernaast, illustreert de verschillende tactieken.

De Carthagers naderden in een grote, brede linie. De Carthagers optimaliseerden hun positie voor ramgevechten. Bij dergelijke gevechten trachtte het aanvallende schip de vijand van opzij of – liever nog – schuin van achteren te rammen. Hierdoor werd de sterke boeg vermeden. Als de vijand schuin van achter onder een kleine hoek werd geschampt, ontstond er over een lange zijde van het schip schade. Zo ontstond er tijdens Carthaagse zeeslagen vaak een groot aantal één tegen één gevechten, waarbij de schepen om elkaar heen cirkelden.

De Romeinse *corvus* bevond zich op het voorschip en kon alleen aan de voorzijde of het midden van het vijandelijke schip worden neergelaten. Hierdoor waren de Romeinen juist wel gebaat bij een boeg-boeg treffen. Om dit te bereiken lieten ze hun voorste twee vlootdelen naderen vanuit twee schuine linies, zodat ieder Carthaags schip dat binnen bereik van de linie kwam door één van de Romeinse schepen uit de linie geënterd kon worden.

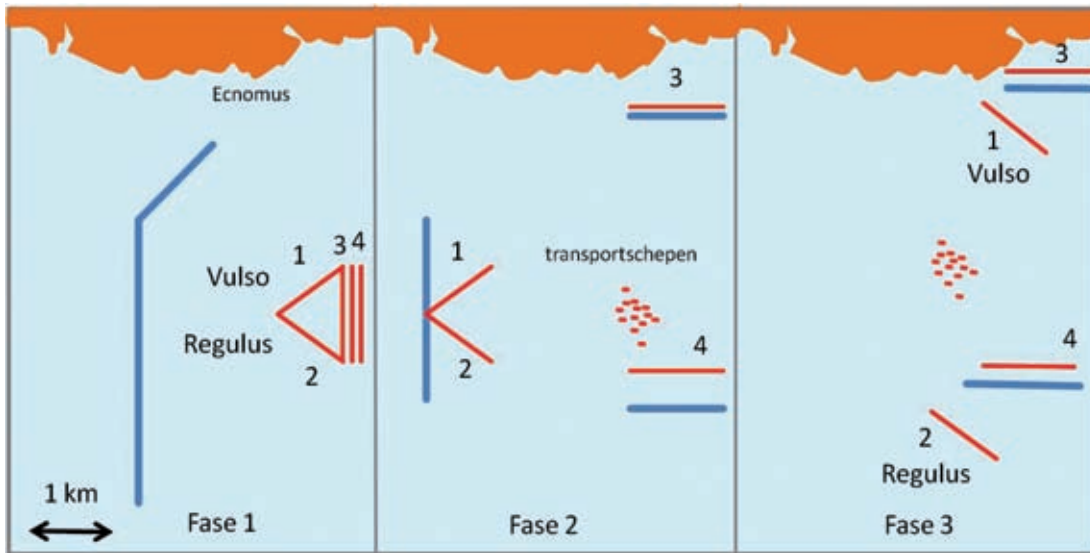
Positionering

Tegelijkertijd bleven de gelederen, net als bij een infanterielegioen in opmars, gesloten zodat de Carthagers de Romeinse schepen niet van opzij of schuin van achteren konden rammen. De positionering van de andere schepen doet sterk denken aan de opstelling van legioenen tijdens een veldslag. De Romeinen stelden tijdens een veldslag de legioenen in drie rijen op. De tweede rij en de derde rij (*triarii*) waren zo in staat om de eerste rij te ondersteunen.

¹² Goldsworthy, A., *Carthago* (Ambo, Amsterdam, 2008) 115.

¹³ De verschillende bronnen zijn niet consistent. De conclusie van Goldsworthy is dat er geen goede redenen zijn om te twijfelen aan de juistheid van de ordegrrootte.

Slag bij Ecnomus, bewerking van figuur van Marco Prins en Jona Lendering. De Carthaagse schepen zijn in het blauw getekend en de Romeinse schepen in het rood

Dit principe zien we terug in hun vlootformatie. De eerste rij bestond uit het eerste en tweede vlootdeel, die samen een wig vormden. De tweede rij bestond uit het derde vlootdeel, dat de basis van een driehoek vormde. Deze schepen sleepten de schepen die de paarden transporteerden. Dit waren de te beschermen eenheden. Achter deze eenheden voer een derde rij, het ondersteunende vierde vlootdeel.

De op landoorlog georiënteerde wijze van het voeren van de zeeoorlog door de Romeinen komt ook tot uiting in het woordgebruik van de geschiedschrijver uit die tijd, Polybius (203-120 voor Chr.). Polybius duidt de Carthaagse vlootdelen als 'deel' of 'vleugel' aan.¹⁴ De Romeinse vlootdelen krijgen echter aanvullende namen, te weten: leger of legerkorps in actie.¹⁵ Polybius gebruikt hierbij dezelfde woorden als waarmee hij de Romeinse legioenen aanduidt tijdens een veldslag.¹⁶

Deels is dit verklaarbaar, aangezien de schepen een landleger naar Afrika verplaatsten. Maar Polybius gebruikt tevens dezelfde woorden bij het omschrijven van de vlootbewegingen tijdens de slag, die hij beschrijft als ging het om manoeuvrerende legioenen.

Commandovoering

Het manoeuvreren met dergelijke formaties toont aan dat de Romeinen in staat waren hun wijze van commandovoering ook op zee prima toe te passen. De twee leidinggevende consuls, Vulso en Regulus, bevonden zich voorop in de eerste twee linies, zodat ze de troepen konden aanmoedigen zoals ze ook tijdens een veldslag gewend waren te doen.

Tijdens het verloop van de strijd dreven de voorste twee vlootdelen een wig in de Carthaagse linie en werd de achtervolging ingezet terwijl het derde en vierde vlootdeel een beschermende positie ten opzichte van de transportschepen innamen. Een onderzeebootbestrijdingsofficier zal deze manoeuvres herkennen als een opmars in een cirkelvormig scherm rondom een te beschermen eenheid waarbij, na het verkrijgen van onderzeebootcontact, een deel van de fregatten deze *main body* afschermt terwijl een ander deel de onderzeeboot omsingelt.

14 Polybius gebruikt het woord *meros*, dat hier *deel of afdeling* betekent, en het woord *keras*, dat *vleugel* betekent. Polybius, *Histories* (Theodoros Büttner-Wobst after L. Dindorf ed., Leipzig, Teubner, 1893) I.27.

15 Polybius (I.26) gebruikt het woord *stratopedon*, dat hier *leger of legioen (legio)* betekent, en het woord *stolos*, dat *leger in actie, expeditiekorps* betekent.

16 Zie bijvoorbeeld Polybius III.107, waarin de Romeinse legioenen bij de slag bij Cannae als *stratopedon* worden aangeduid.

Op een soortgelijke wijze konden de Romeinen de Carthagers insluiten zodat deze de schepen met paarden niet konden bereiken. De Carthagers verloren 64 schepen. De Romeinen verloren geen enkel schip. Zij waren na een rustperiode in staat om zonder tegenstand over te steken naar Afrika, dwars door een zee die kort daarvoor werd overheerst door de Carthagers.

Het ontbrak Napoleon niet aan capaciteiten, maar zijn tactische rekensommen waren onjuist

Na de slag bij Ecnomus was de oorlog nog niet gewonnen, maar het was wel een noodzakelijke stap om de Carthagers uit Sicilië te kunnen verdrijven. Het Romeinse rijk zou zonder *sea control* op de Middellandse Zee nooit tot zo'n groot rijk hebben kunnen uitgroeien. Uiteindelijk zouden er nog twee oorlogen nodig zijn om Carthago te vernietigen.

Napoleons gebrek aan realiteitszin¹⁷

Napoleon heeft zich intensief verdiept in het werk van Caesar.¹⁸ Zijn zeven plannen voor een invasie van het VK in de periode 1803-1805 zouden echter succesvoller zijn geweest als hij ook het werk van Polybius had gelezen. Hij had veel kunnen leren van de Romeinse strategie en innovatie.

Het ontbrak Napoleon niet aan capaciteiten. Samen met zijn Spaanse bondgenoot beschikte hij over meer linesschepen dan zijn Britse tegenstander.¹⁹ De haven van Boulogne en enkele nabij gelegen havens werden omgebouwd

tot maritieme uitvalsbases. Napoleon maakte gebruik van zijn sterke leger door nabij Boulogne in het voorjaar van 1805 een troepenmacht van 165.000 man en 23.000 paarden te concentreren.

Hij slaagde er echter niet in om deze kracht en techniek op een goede wijze in te zetten. Zijn tactische rekensommen waren onjuist. In plaats van de geschatte zes uur²⁰ die Napoleon dacht nodig te hebben voor het overzetten zouden er minimaal vijf tot acht dagen nodig zijn geweest; hij negeerde het professionele advies van zijn admiraals en hield geen rekening met weersomstandigheden en de benodigde verplaatsingstijd om zijn verspreide vloot te concentreren. In de zomer van 1804, tijdens een grote amfibische oefening, die ondanks het slechte weer op bevel van Napoleon toch door moest gaan, vergingen er dertig schepen en verdronken honderden Franse zeelieden.²¹ Napoleon veranderde steeds het operationele plan en paste misleidingsmanoeuvres toe die veel te doorzichtig waren.²²

Op 23 augustus werd de *Grande Armée* uit Boulogne teruggetrokken en werd het invasieplan opgegeven. Napoleon verlegde zijn aandacht naar het voor hem meer vertrouwde continentale oosten, alwaar hij op 2 december bij Austerlitz een beslissende overwinning op Oostenrijk en Rusland behaalde. Hij kon zodoende heersen op het Europese vasteland. De Britten, onder leiding van admiraal Nelson, hadden op hun beurt twee maanden daarvoor de gecombineerde Frans-Spaanse vloot in de slag bij Trafalgar verslagen, waarmee ze de onbetwiste heerschappij op zee verkregen. Napoleon werd hierdoor echter niet verslagen. De Britse heerschappij beperkte weliswaar de Franse handel, maar hoefde een Franse invasie niet te voorkomen; de mislukking hiervan veroorzaakte Napoleon zelf.²³

Industriële revolutie

Na het tijdperk van Napoleon brak de industriële revolutie aan. De vraag dient zich nu aan of de nieuwe techniek een brug tussen land en zee zou kunnen slaan. Het continentale Duitsland produceerde tijdens de wapenwedloop voorafgaand aan de Eerste Wereldoorlog een

17 Rodger, N.A.M., *The Command of the Ocean* (Norton & Company, New York, 2006) 528-37.

18 Goldsworthy, A., *Caesar* (Ambo, Amsterdam, 2007) 221 en 578.

19 Rodger, N.A.M., *The Command of the Ocean*, 532.

20 'Let us be masters of the Straits for six hours and we shall be masters of the world' (Napoleon, July 1804) Ibid, 529.

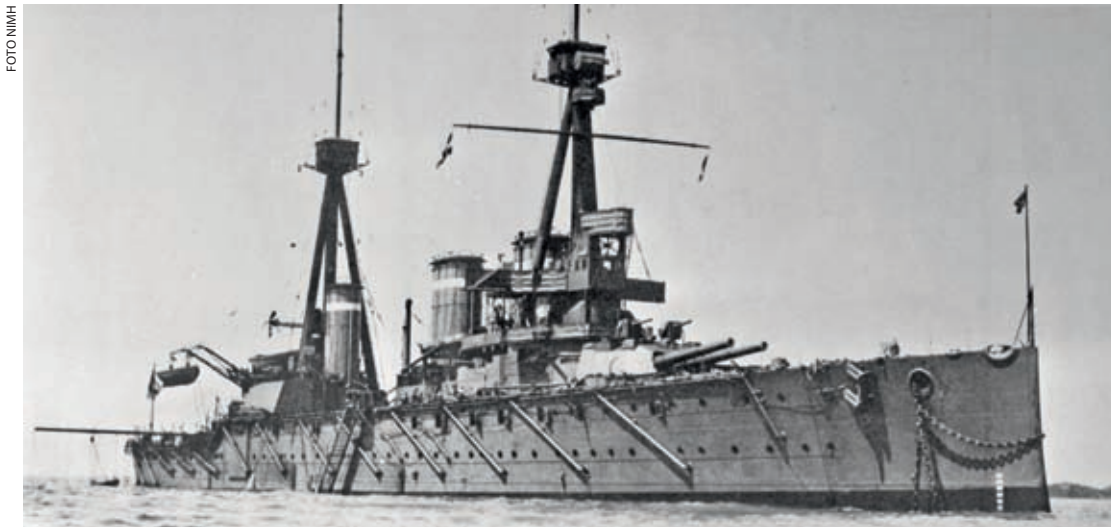
21 Ibid, 529.

22 Napoleon had ook niets geleerd van twee eeuwen maritieme geschiedenis, die duidelijk maken dat de factoren tijd en plaats zeer sterk in het voordeel van het VK werken. Zie ook Corbet, J.S., *Some principles of maritime strategy* (Naval Institute Press), Annapolis, 1988) 258-9.

23 Rodger, N.A.M., *The Command of the Ocean*, 543.

vloot van indrukwekkende slagschepen. Deze vloot was ontworpen voor een groot, beslissend zeegevecht.²⁴ Zo'n zeeslag bleef uit (tot de slag bij Jutland op 31 mei 1916) omdat de keizer het verlies van de vloot niet wilde riskeren.²⁵

fende granaten, dan was het een gelijkspel.²⁹ De schade aan Britse zijde was echter aanmerkelijk groter.³⁰ Dit verschil werd veroorzaakt doordat de Britse granaten niet goed functioneerden: vaak drongen ze niet door het dikke

Ondanks een numerieke meerderheid, waaronder schepen als de *Invincible*, lukte het de Britse marine in de Eerste Wereldoorlog niet de Duitse vloot uit te schakelen

De Britten beschikten over een technologisch hoogwaardige vloot met *dreadnought*-slagschepen en hadden een numeriek overwicht. Ze gebruikten deze vloot voor een blokkade op afstand om de aanvoerroutes naar Duitsland af te snijden. Ook de Britten waren terughoudend bij de inzet van hun vloot. Met een Britse overwinning op zee zou Duitsland nog niet verslagen zijn, maar het verlies van de Britse vloot zou wel tot de ondergang van het VK leiden.²⁶ In de Eerste Wereldoorlog heeft er één grote zeeslag bij Jutland plaatsgevonden. Het Duitse doel was om een deel van de Britse vloot vanuit hun basis nabij Scapa Flow naar open zee te lokken om deze met de Duitse oppervlaktevloot en onderzeeboten op de Noordzee te verslaan.²⁷ De Britten waren tijdens deze zeeslag weliswaar numeriek sterker, maar het lukte niet om de Duitse vloot uit te schakelen.²⁸

Technische gebreken

Technische gebreken waren hiervan belangrijke oorzaken. Als de effectiviteit van ieders tactiek wordt uitgedrukt in het aantal tref-

pantser van de Duitse schepen. Daarnaast gingen er vijf grote Britse schepen verloren door explosies in de eigen geschutstoren. Deze explosies werden deels veroorzaakt doordat Duitse granaten door het te dunne Britse pantser drongen en deels doordat het vuur en de luchtdruk van de eigen schoten de eigen munitie deed exploderen.³¹

24 Strachan, H., *The first World War* (Viking, London, 2004) 202.

25 De Duitse keizer gebruikte zijn vloot enerzijds als afschrikking en anderzijds als inzet voor onderhandelingen voor een Duitse vrede. Duitsland probeerde juist een oorlog met het VK te vermijden, maar dit doel werd niet bereikt. Zie Kissinger, H., *Diplomacy* (Touchstone, New York, 1994) 205, 213.

26 Campbell, J., *Jutland: an analysis of the fighting* (Conway Maritime Press, London, 1998) 1.

27 Strachan, H., *The first World War* (Viking, London, 2004) 209.

28 De Britten beschikten tijdens de slag bij Jutland over 28 slagschepen en 9 slagkruisers tegenover 16 slagschepen en 5 slagkruisers van de Duitsers. Campbell, J., *Jutland: an analysis of the fighting* (Conway Maritime Press, London, 1998) 15-7.

29 Ibid, 346-353. De Britten behaalden 123 treffers (2,75 procent) versus 122 (3,39 procent) treffers door de Duitsers.

30 Ibid, 338. De Britten verloren 6094 zeelieden, zes grote schepen en twee kleinere schepen. De Duitsers 2551 zeelieden, twee grote schepen en negen kleinere schepen.

31 Ibid, 368-71. Het ontwerp van de geschutstoren was onveilig vanwege een gebrek aan ventilatie in de toren en omdat er munitie werd bewaard op een dek direct onder het geschut.

De Britse blokkade bleef weliswaar intact, maar deze was niet doorslaggevend voor het verloop van de oorlog omdat de Duitse olifant voldoende zelfvoorzienend was (of via smokkelroutes over voldoende logistieke aanvoer kon beschikken). Na Jutland zetten de Duitsers hun vloot niet meer grootschalig in en hervatten ze de onbeperkte duikbotenoorlog. Het aantal duikboten was echter te beperkt om de Britse aanvoerlijnen via zee effectief te kunnen schaden. In plaats van dat het VK hier mee werd verslagen, leidde de duikbotenoorlog tot Amerikaanse deelname aan de oorlog, wat bijdroeg aan de ondergang van Duitsland.

Techniek als doel op zich

De stand van de techniek had tijdens de industriële revolutie weliswaar grote vooruitgang geboekt, maar uit het voorgaande blijkt dat deze nog geen beslissend voordeel kon bieden. De matig presterende Britse granaten bemoeilijkten tactisch succes. De Duitse vloot kon

nieuw gevaar, waaronder ballistische raketten uit staten als Iran. De ruimte vormt voor ons een nieuw, moeilijk te betreden terrein, net zoals het land en de zee ooit voor onze dieren moeilijk te betreden waren. Het militariseren van de ruimte is bij uitstek een technologisch vraagstuk. Het gevaar daarbij is dat de techniek een doel op zich wordt, zoals we bij de casus uit de Eerste Wereldoorlog hebben gezien. Kunnen de olifant en de walvis een gezamenlijke strategie ontwikkelen die daadwerkelijk de dreiging neutraliseert? Wordt de techniek ook verbonden met Tactiek? Het programma bevindt zich weliswaar nog in het beginstadium, maar het voorlopige, voorzichtige antwoord op deze vragen is: ja.

Zoals gezegd gaat het hierbij allereerst om een technologische uitdaging. Reagan lanceerde in de jaren tachtig het *Strategic Defence Initiative* (SDI). Dit was een in technologisch opzicht zeer ambitieuze poging om de ruimte te militariseren. Dit initiatief kunnen we, net als de pogingen van Napoleon, als niet-realistisch bestempelen. Het huidige NAVO-programma voor *Missile Defence* (MD) is veel realistischer omdat dit grotendeels een verdere ontwikkeling van reeds bestaande systemen is. Het gaat hierbij om grondgebonden systemen zoals de Patriot-raketten en radars in Oost-Europa en Turkije, alsmede om maritieme systemen zoals de Amerikaanse *Aegis*-schepen en de te modifieren SMART-L radar van de Nederlandse LC-fregatten. Al deze systemen samen vormen het wapenschild waarmee we kunnen voorkomen dat vijandelijke raketten in de ruimte ons kunnen bereiken.

De strategie die wordt gevolgd is een adaptieve benadering waarin strategie en innovatie hand in hand gaan. De huidige dreiging bestaat uit ballistische raketten voor de korte afstand. De bestaande Patriot-systemen kunnen deze nu al onderscheppen. De verwachting is dat ballistische raketten voor de lange afstand ons binnen enkele jaren kunnen bereiken.³² De SMART-L radar en SM-3 *missiles* die de NAVO-landen nu ontwikkelen, kunnen deze nieuwe dreiging straks buiten de dampkring onschadelijk maken. De ontwikkeling van de dreiging

Het uiteindelijke succes hangt af van het vermogen de denkwerelden van grondgebonden en maritieme luchtverdediging samen te smeden

korte, tactische successen behalen, maar die leidden niet tot een operationele of strategische overwinning. De techniek was te veel een doel op zich geworden; een instrument en symbool van de buitenlandse politiek. De verbinding tussen techniek en Tactiek, de kern van innovatie, was uit het oog verloren, met als gevolg dat de walvis en de olifant min of meer onbereikbaar voor elkaar bleven.

Missile Defence

De genoemde walvissen en olifanten leven inmiddels op goede voet met elkaar. Hun landen en zeeën vormen een bondgenootschappelijk gebied. Vanuit de ruimte dreigt er echter een

32 NATO, Chicago Summit Declaration and press release, www.nato.int, 20 mei 2012.

en de eigen technologie gaan zo gelijk op. In Chicago hebben de NAVO-landen eerder dit jaar verklaard dat het schild over acht tot tien jaar gereed zal zijn. Het NAVO-programma bouwt voort op bestaande concepten van luchtverdediging en heeft een structuur ontwikkeld voor het testen en voor oefeningen. De NAVO heeft voor het ontwikkelen van tactieken bijvoorbeeld het *Air & Missile Defence Competence Centre* in Ramstein opgericht. Dit verbindt de techniek met de Tactiek. Daarnaast beproeven NAVO-landen tweejaarlijks de nieuwe systemen en operationele concepten tijdens oefeningen als *Joint Project Optic Windmill* en worden er oefeningen (*Nimble Titan*) op politiek en militair-strategisch niveau gehouden. De Nederlandse radarindustrie heeft met de ontwikkeling van de SMART-L radar een toonaangevende positie verworven waardoor Defensie en de industrie de te ontwikkelen technologie en de operationele behoefte goed op elkaar kunnen afstemmen.

Conclusies

Het theoretische kader bestond uit de stelling dat het conflict tussen de olifant en de walvis wordt beslist door de partij die de beste strategie ontwikkelt om de ander te bereiken en te verslaan en die voldoende innovatief is in het ontwikkelen van de capaciteiten om de strategie te kunnen uitvoeren. De vraag is nu of men hier in de loop van de geschiedenis in geslaagd is.

De eerste conclusie die uit de voorbeelden naar voren komt is dat alleen de Romeinen hierin zijn geslaagd. Het bijzondere van hun succes is dat zowel de strategie als de innovatie bestond uit het projecteren van het voor hen vertrouwde landmachtdenken op de maritieme tegenstander. De Romeinen hadden het strategische besef dat alleen het uitschakelen van de Carthaagse vloot tot een overwinning kon leiden. Vanuit het niets bouwden ze een omvang-

rijke vloot en rustten deze uit met een corvus. De corvus vormde letterlijk de brug waarmee ze de kracht van hun infanterie projecteerden op de Carthaagse walvis. De projectie bestond echter uit meer dan alleen een loopplank. Deze kwam ook tot uiting in hun vlootformaties, tactieken, wijze van manoeuvreren en commando-voering. Tegelijkertijd hielden ze rekening met de maritieme omstandigheden en met hun eigen beperkingen.

Een dergelijke consistentie in verbindende strategie en innovatie is daarna niet meer voorgekomen. Napoleon redeneerde weliswaar ook vanuit het perspectief van zijn leger, maar hij

U.S. MISSILE DEFENSE AGENCY

In Chicago hebben de NAVO-landen verklaard dat het schild tegen ballistische raketten uiterlijk over tien jaar gereed zal zijn

wilde niet inzien dat een invasie van een maritiem land zoals het VK alleen mogelijk is nadat de vloot onschadelijk is gemaakt.³³ Napoleon beschikte over een groot aantal schepen maar had geen idee wat hij hier tactisch mee moest doen. Hij faalde in het vertalen van zijn continentale denkwijze naar maritiem optreden; hij hield geen rekening met de maritieme omstandigheden en zijn admiraals begrepen niets van zijn steeds wisselende plannen.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog beschikten zowel het VK als Duitsland over een omvangrijke vloot, maar ze konden deze niet gebruiken om de ander te bereiken. De Britse vloot was wellicht sterker, maar hun granaten faalden. In de Tweede Wereldoorlog hadden de Duitsers wel een doordacht plan om via de lucht de Britten te bereiken, maar het vliegbereik van hun gevechtsvliegtuigen sloot niet aan bij het operationele concept.

Vooralsnog laat de casus van de Missile Defence zien dat er een consistente verbindende strategie en innovatie bestaat. De ontwikkeling van de dreiging gaat hand in hand met de ontwikkeling van sensoren, raketten en Taktiek. Het uiteindelijke succes zal afhangen van het vermogen om de denkwerelden van de grondgebonden en maritieme luchtverdediging samen te smeden zodat een gezamenlijk concept ontstaat waarmee de dreiging uit de ruimte het hoofd kan worden geboden. Maar indien onderlinge twisten de boventoon gaan voeren, zal het schild ten onder gaan, net zoals Athene ten onder ging aan onderlinge verdeeldheid.

Een verdere conclusie is dat een walvis doorgaans kiest voor een indirecte strategie met gebruik van bondgenoten. De olifant daarentegen heeft een voorkeur voor een meer directe strategie. Beide strategieën kunnen tot succes leiden. Voor de walvis is een blokkade of het verslaan van de vloot van een continentale macht niet genoeg om de oorlog te winnen, maar het is wel een eerste stap. Het scheidt

gunstige voorwaarden en tijd, die in de drie genoemde conflicten het maritieme VK in staat stelden om zich op het land als een voldoende sterke landstrijdmacht te ontwikkelen om in samenwerking met coalitiegenoten Frankrijk respectievelijk Duitsland op het land te verslaan.

Duitsland en Frankrijk kozen voor een eigenzinnige, directe aanpak en waren in de genoemde voorbeelden veel minder succesvol in het benutten van de kracht van hun bondgenoten, hetgeen bijdroeg aan hun verlies. Hiermee is overigens niet gezegd dat de directe, provocerende aanpak niet kan werken. Dit was immers precies wat de Romeinen deden. Een directe aanval op de vloot van een maritieme macht kan doorslaggevend zijn voor het verloop van de oorlog. Voor iedere partij in een conflict zal het succes afhangen van de keuze voor de juiste strategie en het innoverende vermogen zoals hiervoor beschreven.

De les die we kunnen leren aan de hand van de casus Missile Defence is dat het succes zal afhangen van de mate van eensgezindheid en solidariteit binnen de NAVO. De NAVO als commandostructuur en systeem voor collectieve verdediging vormt een op het oog perfecte institutie om ook aan deze vorm van verdediging inhoud te geven. Tegelijkertijd is het nog maar de vraag of er binnen de NAVO voldoende consensus en politieke wil bestaat om verdere stappen te zetten op dit terrein.

Bij de Romeinen waren deze aspecten wel duidelijk aanwezig. De Romeinen voerden een zeer ambitieuze politiek en waren bereid hoge offers te aanvaarden om hun doelen te bereiken. De Europese NAVO-landen zijn momenteel terughoudend met het doen van grote defensie-investeringen. Wat wel steeds duidelijker wordt is dat de Amerikanen op veiligheidsgebied steeds minder bereid zijn om de Europese defensierekening te betalen. Het is voor een klein land als Nederland altijd lastig het buitenland te beïnvloeden. Laten we ons daarom richten op de factoren die we wel direct kunnen beïnvloeden. Als we het Nederlandse Missile Defence-project tot een joint succes maken zullen de overige NAVO-landen vanzelf volgen. ■

³³ Zie ook Corbet, J.S., *Some principles of maritime strategy* (Naval Institute Press, Annapolis, 1988) 260.

Kindjes van de rekening

Linda Polman

Ik interviewde bewoners van een snikheet kamp voor aardbevingsslachtoffers bij Port-au-Prince in Haïti en zag op weg naar de uitgang een jong meisje zonder benen. Ik keek hoe ze zwetend en kreunend de wielen van haar rolstoel over de losse keien tussen de tenten duwde, centimeter voor centimeter richting waterpomp. Zo'n kind is geknipt voor gebruik in een fondsenwervingscampagne van een NGO, dacht ik en gaf mezelf meteen een lel op mijn hand om mijn cynisme af te straffen.

Maar het is wel zo: kinderleed verkoopt. Het is wetenschappelijk bewezen dat een afbeelding van een ongelukkig kind 2,5 keer meer oplevert dan een foto van een lachend kind. Meer geld en ook meer sollicitanten; tenminste, ik denk dat Defensie dat hoopte toen de organisatie besloot om in de reclamecampagne 'Werken bij Defensie: je moet het maar kunnen' twee kinderen een onfortuinlijke hoofdrol te geven. Het ene speelt een angstig meisje dat in een helikopter vol militairen een geruststellende aai over haar gehoofddeckte koppie krijgt, en het andere speelt een schattige baby wiens moeder voor pampus op een militaire stretcher ligt en daarom door een militair van een flesje melk moet worden voorzien. Je hoort er niemand over. We zijn eraan gewend om kinderen uit verre, warme landen in dergelijke treurige rollen op tv te zien.

Commotie is er wel over een reclamespotje dat de PvdA onlangs lanceerde, waarin de kinderen van lijsttrekker Diederik Samsom in de schijnwerpers staan. Samsom speelt met ze, smeert hun boterhammen en brengt ze naar school. Tussendoor vertelt hij over zijn dochter Benthe, die met een handicap geboren is. 'Lopen kan ze al, en aan lezen en schrijven werken wij nu hard.' Dat vindt heel Nederland dan opeens schandalige exploitatie van kinderleed, want Benthe is minderjarig en niet in staat om in te schatten wat de gevolgen kunnen zijn van haar deelname aan het campagnefilmje van haar

vader. Straks is ze ouder en realiseert ze zich dat heel Nederland 'alles' over haar weet. Onder de strijdkreet 'Wie komt op voor Benthe' slepen militante kindervrienden de lijsttrekker voor de Reclame Code Commissie.

Zo mogelijk nog nationaler is de verontwaardiging over tv-producent Talpa's nieuwste infotainment-concept, dat in de media al *So You Wanna Be a Pleegouder* wordt genoemd. In de serie gaat een kind dat uit huis is geplaatst een weekend logeren bij drie verschillende pleegouders. Daarna mag het kiezen bij welk gezin het wil blijven. Luchtalarm loeit! Kamerleden eisen opheldering en deskundigen buitelen over opiniepagina's in kranten: hier worden morele grenzen overschreden! Talpa zweert het allemaal integer te bedoelen, want er is een tekort aan pleegouders en de show moet kijkers inspireren om zich als pleegouder aan te melden, maar we weten natuurlijk allemaal dat niet kortere wachtlijsten, maar hogere reclameinkomsten het doel van Talpa zijn.

Zo bestaan er voor onze eigen minderjarigen een heleboel regels, Kamervragen en Reclame Code Commissies om ze te beschermen tegen lieden die financieel wijzer van hun leed willen worden, maar als het gaat om kinderen uit arme landen malen we daar niet om. Tentoonstelling van het leed van arme kinderen is juist goed, want dat is in het eigen belang van die kinderen, wordt zelfs gezegd.

Toen ik haar zag met haar rolstoel op de kale keien, bleek het meisje zonder benen dus inderdaad al te schitteren in een reclamecampagne van een Franse NGO. Op haar site maakt dat ACTED reclame voor zichzelf. 'Coralie' had een *housing solution* aan ACTED te danken, of zoiets. ACTED de fondsen, ik het gelijk. Dat schiet niet op. Ik ga het zelf ook doen: voor u schrijven over kinderleed en 2,5 keer zoveel afrekenen. Volgende maand in *Andere Ogen: Do You Wanna Be Het Kindje Van De Rekening? Mijn rekening*, om precies te zijn. ■

Schrijftalent gezocht!

In deze Militaire Spectator is plaats gemaakt voor twee gastcolumns. Eerst richt D. Speetjens zich op het maatschappelijk discours en de positie van Defensie, daarna gaat P. de Vries in op traditie.

De redactie daagt andere lezers uit om ook een column te schrijven voor de Militaire Spectator. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers. Verder moet uw verhaal in niet meer dan

achthonderdvijftig woorden voor het voetlicht worden gebracht.

U kunt uw bijdrage sturen naar de bureauredactie (zie colofon). Wij zijn erg benieuwd wie zich geroepen voelt om te reageren. Uiteraard zijn we ook nieuwsgierig naar de thema's die u onder de aandacht van de lezers wilt brengen. Uw bijdrage wachten we dan ook met belangstelling af.

De hoofdredacteur

No story, no glory

Luitenant-kolonel D.L.J. Speetjens b.c.

Het maatschappelijk discours kenmerkt zich door divergentie tussen lagen van de bevolking. Dat wordt niet alleen gestimuleerd door de wijze waarop maatschappelijke problemen ontstaan en al dan niet aangepakt worden, maar ook door een medialandschap dat in de laatste vijftien jaar geheel veranderd is. De opkomst van commerciële media en internet heeft een andere positie van de vox populi met zich meegebracht, die vooralsnog ten koste lijkt te gaan van analyse en diepgang en tot een versnelling en vooral versimpeling van nieuwsgaring en -duiding heeft geleid. Sla een regionale krant open en aanschouw de flinterdunne berichtgeving.

Het marktdenken lijkt te bewerkstelligen dat media kiezen voor 'nieuws dat verkoopt' in plaats van voor 'nieuws dat ertoe doet'. De media lijken hoofdzakelijk geïnteresseerd in wat er mis gaat, waarbij de lijn van vragen lijkt te impliceren dat een eventuele schuld-vraag al beantwoord is. Dit soort mediagenieke feiten wordt vervolgens snel opgepakt door volksvertegenwoordigers die daarin kansen

zien om zich in de belangstelling te spelen. De politieke discussies die de media halen zijn niet de onderwerpen waar het om zou moeten gaan, maar veelal dossiers zoals verblijfsvergunningen voor individuele met uitzetting bedreigde asielzoekers en op zich niet erg belangrijke problemen bij ministeries en andere organisaties.

Sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat de Nederlandse samenleving een materialistische en hedonistische inslag heeft gekregen. Burgers klagen over windturbines die binnen hun zicht gebouwd dreigen te worden, geluidsoverlast van snelwegen, het functioneren van de overheid en de hoogte van de belastingen. Ze willen er zelf vooral géén last van hebben, doe maar ergens anders. Op hetzelfde moment is eigen verantwoordelijkheid voor de gevolgen van deze houding een onbespreekbaar onderwerp. De reactie van (semi-)overheden en nutsbedrijven op problemen als gevolg van bijvoorbeeld weersomstandigheden is binnen uren onderwerp van gesprek in de volksvertegenwoordiging.

Opvallend is dat discussies geheel voorbij gaan aan de keuze die dezelfde volksvertegenwoordiging enige jaren eerder heeft gemaakt voor het op afstand zetten van dergelijke organisaties op grond van de aanname dat meer samenwerking betere kwaliteit en een lagere prijs van de dienst oplevert. Daar wordt anno nu met geen woord over gerept.

‘De burger’ lijkt in het geheel niet te weten hoe zijn land in elkaar zit. Uit de vele radio-programma’s met luisteraarsparticipatie is op te maken dat de opinie tendeert richting de snelle oplossingen voor veronderstelde problemen en dat er geen belangstelling is voor het geheel van feiten en omstandigheden dat tot de gebeurtenis heeft geleid. Het oordeel is al geveld voordat de feiten bekend zijn. In de wetenschap en journalistiek zijn geluiden te horen dat bij het publiek onwelgevallige informatie niet zo snel meer naar buiten wordt gebracht, omdat men bang is voor een ‘afrekening’. Daarmee ontstaat een vicieuze cirkel. Als informatie niet meer naar buiten gebracht wordt, dan bereikt die de media niet. Als de media de informatie niet publiek kunnen maken kan het publiek er geen kennis van nemen en er ook geen beeld mee vormen. Dit is een uiterst zorgelijke ontwikkeling. De media vormen immers een wezenlijk bestanddeel van de werking van de democratie.

Met de Nederlandse buitenlandse politiek is het niet veel anders gesteld. Het publiek is in de afgelopen jaren door de opinieliders gevoed met stellingen als zou de financiële bijdrage van Nederland aan Europa onevenredig hoog zijn, Brussel geld zou verspillen en dat regelgeving uit Brussel nodeloos knellend is. Het feit dat de ontwikkeling van de EU door onze politici lang niet erg prominent onder de aandacht is gebracht lijkt zich nu exponentieel te wreken. De burger is zeer sceptisch als het over Europa gaat, ziet het nut niet en kan niet appreciëren wat de betekenis van de EU voor zijn persoonlijke welbevinden is.

Met het dossier Defensie is het in feite niet anders gesteld. Omdat een directe dreiging voor

de burger lijkt te ontbreken schijnt het dat Defensie een nutteloos apparaat is. ‘Wat zijn nut niet bewijst wordt opgeheven’, zegt een oude wetmatigheid in het openbaar bestuur. Het is wrang om te constateren dat het onvermogen om de grote kaders onder de aandacht te brengen mede leidt tot een onterecht gevoel van onkwetsbaarheid voor wat er in de wereld gebeurt. Zo lang onze politici niet geprikkeld worden om duidelijk uit te leggen waar Nederland mee te maken heeft en hoe daaraan het hoofd te bieden – ook als dat optreden ver van

Omdat de burger geen directe dreiging ziet lijkt Defensie een nutteloos apparaat

het Nederlandse grondgebied vereist – mag niemand verbaasd zijn dat het draagvlak voor de buitenlandse politiek, internationale samenwerking en daarmee Defensie de ‘nul’ nadert. Het verhaal ontbreekt – ook hier.

Zonder verhaal is er geen begrip. Zonder herhaling en consistente koers vat het begrip geen post. We zijn groot geworden door consistentie en soms pijnlijke keuzes. Vertel dat verhaal, als het moet duizenden keren. Uit dat verhaal blijkt ons belang, waar we trots op moeten zijn, wat we zouden moeten willen behouden en wat er van de burger gevraagd wordt om het te laten gebeuren. ■

Oude zakken, nieuwe wijn

P.H. de Vries – brigadegeneraal der Cavalerie b.d.

Inmiddels ben ik al geruime tijd met leeftijdsontslag en behoor ik tot de categorie oude zakken. Met het verstrijken van de jaren bekijk ik de gebeurtenissen rond Defensie met steeds meer afstand. Niet dat ik afstand neem, maar ik hoor er niet meer echt bij en dan ontstaat die afstand als het ware vanzelf. Toch ben ik maar weer eens in de pen geklommen om een gedachte met u te delen.

Ik ga het niet hebben over de reducties, noch over de wijze waarop deze worden doorgevoerd. Ik ga het ook niet hebben over de tanks die zijn afgeschaft, de dreiging rond de JSF en waarom we nog steeds een peperdure en aparte categorie zeesoldaten in stand houden, die toch hetzelfde doen als de gemiddelde infanterist. Nee, ik wil het hebben over het perspectief dat mensen wordt geboden, of liever gezegd niet wordt geboden, omdat er kennelijk ook binnen Defensie nog te veel oude zakken zijn. Het gaat erom dat mensen ook in deze zware tijden iets kunnen hebben waarop ze trots kunnen blijven zijn, en dan heb ik het over tradities. Kennelijk wordt daarover niet nagedacht. Traditie is immers iets voor oude zakken die zich druk maken over de kleur van de baret, het aantal knopen aan de jas en de afstamming van eenheden en dan vooral wie zich het oudste mag noemen.

Maar je kunt traditie ook op een moderne manier gebruiken en wel op de wijze waarvoor traditie is bedoeld, te weten het bevorderen van korpsgeest! Laten we bij alle reorganisaties dus vooral ook eens kijken naar perspectieven waardoor mensen zich weer ergens bij voelen horen waarop ze trots kunnen zijn. Net zoals

we binnen de logistiek inmiddels weer erkennen dat er technische, geneeskundige en bevoorradingsstroepen zijn, kunnen we ook bij andere eenheden tradities differentiëren. Zo kunnen we tradities nieuw leven inblazen en gebruiken waarvoor ze zijn bedoeld: het bevorderen van korpsgeest. De genie van de constructiecompagnieën zijn weer sappeurs, de pantsergenie weer pioniers en de explosievenopruimers weer mineurs. De vuursteun die in nauwe samenwerking met de manoeuvre optreedt – te weten de mortieren – delen we in als rijdende artillerie (met dat leuke kwastje aan de muts!). De pantserhouwitser is weer gewoon velartillerie. Binnen een bataljon twee regimenten en dan nog wel infanterie en artillerie? Maar dat kan toch niet! Tenminste, dat zeggen oude zakken. Maar natuurlijk kan dat wel! Sterker nog, ik ga verder. Thans wordt overwogen om bij het infanteriegevechtsvoertuig twee commandanten in te voeren: één voor het voertuig en één voor de uitgestegen groep. Prima: we delen de voertuigbemanning (voertuigcommandant, schutter en bestuurder) in bij de cavalerie en het uitgestegen gedeelte bij de infanterie. Het uitgestegen gevecht zit de infanterie in de genen en het vechten met voertuigsystemen zit de cavalerie in de genen. We worden daar dus aan twee kanten beter van! Er zijn bovendien leuke combinaties mogelijk: prinses Irene ‘doet het’ met prins Alexander; Oranje met Gelderland en Limburg met Friesland. Alle verkenningpelotons gaan naar Boreel, waardoor het cachet van alle manoeuvre-eenheden toeneemt. Op die manier wordt relatief eenvoudig en nagenoeg zonder kosten een hoop militairen weer perspectief geboden en kunnen ze weer ergens trots op

zijn in plaats van zich afgeserveerd te voelen. Het wordt dan weer een stukje leuker en dat kunnen we best gebruiken.

Nu zie ik al voor mij hoe sommigen zullen reageren. De eerste reactie is natuurlijk: schandelijk hoe weinig serieus onze tradities worden genomen. De tweede gaat van: 'Daar heb je weer zo'n b.d'er, die nog niet weet dat het de afkorting is van Bek Dicht'. De derde luidt: 'Wat een doorzichtig voorbeeld van preken voor eigen parochie'. De vierde klinkt als volgt: 'Dat zo'n man niet snapt dat de samenhang van de bataljons daardoor wordt verbroken'. Dat is allemaal waar, behalve het vierde argument. Het bataljon en zijn traditie vormen toch vooral een speeltje van de bataljonscommandant en oudgedienden.

De soldaten voelen zich vooral verbonden met hun peloton en mogelijk met hun compagnie: het bataljon zegt de meeste soldaten weinig! Kortom, op zakelijke gronden zijn er eigenlijk nauwelijks tegenargumenten.

Laten we dan eens afstand nemen van onze vooroordelen en vastgeroeste opvattingen. Met andere woorden: kijk eens op een nieuwe manier naar traditie, in plaats van dat als het sluitstuk van een reorganisatie te beschouwen. En we moeten dan ook geen genoeg nemen met de opvattingen van conservatieve hobbyisten die vooral alles willen houden zoals het is. Een nieuwe kijk dus. Nieuwe wijn. En we weten dat je nieuwe wijn in nieuwe zakken moet doen, dus weg met de oude zakken! ■

Alle artikelen uit de Militaire Spectator op DVD

Ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan van de Militaire Spectator zijn alle jaargangen van het militair-wetenschappelijk tijdschrift gedigitaliseerd. Alle artikelen, editorials, boekrecensies en columns zijn bijeengebracht op zes DVD's.

De printbare PDF-bestanden op de DVD's zijn te doorzoeken met trefwoorden. Bij de DVD's hoort een boekje met zoektips.

Lezers van de Militaire Spectator kunnen de DVD-box bestellen door € 17,50 over te maken naar bankrekeningnummer 514338997 ten name van Militaire Spectator in Den Haag. Graag vermelden 'bestelling DVD-box' en uw naam, adres, postcode en woonplaats.

Niet willen zien, niet willen weten

Dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der Mariniers*

De toevallige ontdekking van enkele foto's van executies, genomen tijdens de politio-nale acties, doet veel stof opwaaien. Beeldmate-riaal waarop ondubbelzinnig wordt aangetoond 'wat we al sinds de jaren '60 wisten' aldus histo-ricus Cees Fasseur in NOVA, 'namelijk dat er oorlogsmisdaden zijn gepleegd door KNIL-militairen'. Drie onderzoeksinstituten hebben recent een pleidooi gehouden om een nieuwe studie te laten uitvoeren naar het Nederlandse militaire optreden in voormalig Nederlands-Indië in de jaren 1945-1949. De indruk bestaat dat de Nederlandse regering sommige gebeurte-nissen tijdens de politio-nale acties 'niet heeft willen weten'. In deze column een korte reflec-tie op dit universele ontkenningmechanisme aan de hand van het werk van Stanley Cohen. Deze Zuid-Afrikaanse socioloog heeft met *States of Denial. Knowing about Atrocities and Suffering*¹ een belangrijk boek geschreven over het ontkennen van (grove) misdaden. Hij beschrijft nauwgezet de geraffineerde sociale en psychologische ontkenningmechanismen die voorkomen dat mensen en staten in actie komen. Het werk en de inzichten van Cohen zijn relevant voor een krijgsmacht, want juist een krijgsmacht wordt ingezet als een regering slachtoffers wil beschermen.

Krijgsmachten worden doorgaans ingezet in conflictgebieden of gebieden waar zich een (natuur)ramp heeft voltrokken. Een kenmerkend gegeven van die gebieden is de aanwezigheid van slachtoffers. Het feit dat er (veel) slachtoffers zijn, is een reden om de krijgsmacht in te zet-ten. Dat lijkt overzichtelijk. Maar de aanwezig-heid van slachtoffers is geen *trigger* of automa-tische voorwaarde voor de inzet van militairen.

Er zijn heel veel slachtoffers die geen hulp of bescherming krijgen: genocides die 'vergeten' worden of misdaden tegen de menselijkheid die niet 'gezien' worden.

Ontkenning van misdaden

Het besef van de implicaties van de wetenschap dat er in een vreemd land met vreemde mensen iets vreselijks gebeurt of gebeurd is, blijkt een enorme stap. Een stap, zo blijkt uit onderzoek, die mensen niet zomaar maken. Vaak wordt de kennis van die feiten en de mogelijke implica-ties van dat weten, bewust of onbewust, ont-kend. Onze taal kent vele voorbeelden van dat ontkennen, het weten maar niet willen weten: de andere kant op kijken, een oogje dichtknij-pen, de kop in het zand steken, zien wat je wilt zien, niet geloven dat er iets gebeurt, oogklep-pen op hebben, het geweten moeten hebben, de vuile was niet buiten willen hangen enzo-voort. Een oogje 'dichtknippen' moet natuurlijk niet letterlijk worden genomen – het betekent gedogen, accepteren, toestaan maar ook het je niet aantrekken, onverschilligheid. Het fysieke zien is een metafoor voor het morele zien. Wanneer we een oogje dichtknippen, knippen we in moreel opzicht een oogje dicht. Er bestaat, zo blijkt, een kloof tussen iets weten en (het accepteren of toelaten van) het besef van de implicaties van die kennis. Er is een kloof tus-sen wat je weet en wat je (met die kennis) doet. 'Weten maar niet handelen is niet weten' aldus Wang Yang-Ming in het boek van Cohen. Weten maar niet handelen is het ontkennen van dat weten. Dit ontkenningmechanisme leidt er toe dat getuigen van een misdaad zich passief op-stellen en een slachtoffer niet te hulp schieten. 'The world of suffering makes moral imbeciles of us all', aldus Cohen). Een bekend voorbeeld van die passieve getuigen is de zaak van Kitty Genovese. Kitty was een jonge vrouw uit New York die op een avond in 1964 vlak bij haar

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van Frans Matser en luitenant-kolonel der Mariniers Marcus Houben.

¹ Stanley Cohen, *States of Denial. Knowing about Atrocities and Suffering* (Cambridge, Polity Press, 2001).

huis bruuft werd aangevallen. Haar aanvaller mishandelde haar meer dan veertig minuten, een periode waarin ze letterlijk voor haar leven vocht en bloedend en gewond haar appartement trachtte te bereiken. Haar geschreeuw om hulp werd door ten minste achtendertig omwonenden gehoord. Deze omwonenden hoorden haar of zagen haar zelfs met de aanvaller worstelen. Deze zaak doet nu, na ruim vijfendertig jaar, nog steeds stof opwaaien en geldt als een belangrijk referentiepunt in de discussie of die slachtofferhulp door getuigen/toeschouwers bij wet moet worden vastgelegd. De mensenrechtenadvocaat José Zalaquett stelt in het boek van Cohen dat 'de wet van de gewone man slechts kan eisen de wetten te gehoorzamen, niet om de held uit te hangen'. Inmiddels hebben sociaalpsychologen het effect van de 'passieve getuige' intens bestudeerd en zijn meer dan zeshonderd academische publicaties over dit onderwerp verschenen.

Niet-beslissen en niet-handelen

Het is in situaties waarin de eigen veiligheid bewust ondergeschikt moet worden gemaakt aan de veiligheid van de ander, onmogelijk om géén beslissing te nemen. Niet-beslissen betekent vaak niet in actie komen, niet reageren en het hoofd afwenden. Het is duidelijk dat niet-beslissen wel degelijk als een beslissing geldt. Het is dus van groot belang dat een beslissing bewust genomen wordt, in de volle aanvaardig van de eventuele consequenties. Een militair moet zich realiseren dat hij voor iedere door hem genomen beslissing aansprakelijk kan worden gesteld. Hij dient de beslissing dan ook te nemen met dit gegeven in het achterhoofd. De rechtvaardiging van zijn beslissing voor de 'groene tafel' (van een krijgsraad) dient hij bij het nemen van die beslissing te hebben geconstrueerd. Militairen zijn in dit verband gedoemd tot keuze en actie. Misschien denk je dat je dit kunt vermijden door resoluut stil te staan, door te weigeren te kiezen of te weigeren te bewegen. Maar dat heeft geen zin, want dat is iets wat je (bewust) gekozen hebt (niet) te doen. Kiezen niet te handelen maakt dat niet-handelen tot een soort handeling, iets wat je doet. Maar dat wil niet zeggen dat je nooit niét kunt handelen. Natuurlijk kun je in slaap vallen achter het stuur, verlamd van

schrik zijn of in katzwijn vallen. Er ontstaat dan een situatie van niet-handelen. Maar het is onmogelijk om er bewust voor te zorgen dat je in die omstandigheden van niet-handelen geraakt – als je dat zou doen, dan zou je de boel belazeren en meer nog, dan zou je handelen in een soort dubbele betekenis van het woord. Zolang je grip op een situatie hebt, dat wil zeggen, de situatie beheerst, zolang niets je verstoort, moet je handelen. Je hebt geen andere keuze dan te kiezen en te handelen volgens die keuze. Actie en keuzes maken zijn daarmee noodzakelijk en onontkoombaar.

De misdadige driehoek

Een verontrustend inzicht is wat Cohen de misdadige driehoek, de *atrocitiy triangle* – noemt. Deze driehoek bestaat uit een hoek met slachtoffers, een hoek met daders en een hoek met vooralsnog neutrale getuigen of omstanders, zij die de misdaden zien gebeuren of later daarover geïnformeerd worden. Cohens onderzoek wijst uit dat deze rollen niet vast of gefixeerd zijn, want het blijkt mogelijk te zijn dat waarnemers ook dader kunnen worden of slachtoffer; of dat dader en waarnemer deel gaan uitmaken van dezelfde cultuur van ontkenning. Dit mechanisme blijkt zeer basaal te zijn waarbij Cohen vooral geïnteresseerd is in de mechanismen die worden gebruikt door de omstanders. Cohen maakt vervolgens ook onderscheid tussen onmiddellijke omstanders (getuigen), externe omstanders (zij die horen van een misdaad maar fysiek verwijderd zijn van de plek) en 'omstanders landen' (*bystander states*), regeringen en organisaties die van de misdaden weten zonder in actie te komen om de slachtoffers te helpen. Deze drie vormen van omstandergedrag variëren van de omissie om het gebruik van geweld te erkennen tot het bagatelliseren van de omvang of de invloed van het geweld op de slachtoffers. Het is onmogelijk om hier een conclusie aan te verbinden anders dan de verontrustende constatering dat regeringen en militairen blijkbaar geconfronteerd kunnen worden met zaken die te verschrikkelijk zijn om ze met de volle omvang van hun gevolgen onder ogen te (kunnen) zien, maar dat het tegelijkertijd onmogelijk is om deze te negeren. ■

KVBK op Facebook en Twitter

De KVBK onderkent het belang van goede communicatie met de leden en daarbij hoort ook het gebruik van sociale media. De KVBK start daarom met communicatie via Facebook en Twitter om zoveel mogelijk leden snel en goed te kunnen bereiken. Aankondigingen van lezingen en bijeenkomsten zullen vanaf augustus 2012 voortaan ook via Facebook en Twitter gaan. Uiteraard handhaaft de KVBK ook de andere communicatievormen, zoals de Militaire Spectator, e-mail en de website.

Het KVBK-bestuur nodigt u van harte uit ons te volgen op Facebook (www.facebook.com/KVBKNederland) en Twitter (@KVBK1).

Vooralsnog gebruikt de KVBK Facebook en Twitter als eenzijdige communicatievorm om belangstellenden op de hoogte te brengen van programma's, lezingen, data, et cetera. Inschrijvingen, vragen of discussiepanels worden vooralsnog niet ondersteund via de sociale media.

Het KVBK-bestuur

Schrijft u een gastcolumn in de Militaire Spectator?

De redactie van de Militaire Spectator daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers. Verder dient u uw verhaal in niet meer dan duizend woorden te vertellen. U kunt uw bijdrage sturen naar de bureauredactie (zie colofon). De redactie wacht reacties met belangstelling af.

De hoofdredacteur

GASTCOLUMN

Jan Soldaat 2.0

De Afdeling M. Nijmegen

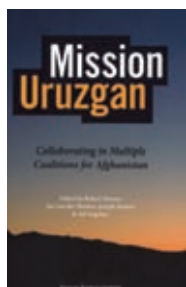
Aanleiding voor het artikel 'Vereniging' is de Nederlandse Vereniging van de Krijgswetenschap. Het artikel is geschreven door de redactie van de Militaire Spectator. Het artikel is geschreven door de redactie van de Militaire Spectator. Het artikel is geschreven door de redactie van de Militaire Spectator.

De redactie van de Militaire Spectator daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers.

De redactie van de Militaire Spectator daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers.

De redactie van de Militaire Spectator daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers.

De redactie van de Militaire Spectator daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers.

Mission Uruzgan

Collaborating in Multiple Coalitions for Afghanistan

Door Robert Beeres e.a. (red.)

Amsterdam (Pallas Publications/Amsterdam University Press) 2012

340 blz.

ISBN 9789085550501

€ 44,50

Twee jaar na het einde van de Nederlandse militaire operatie in het Zuid-Afghaanse Uruzgan in het kader van de *International Security Assistance Force* (ISAF), is Defensie naar goed organisatorisch gebruik druk doende te evalueren, geleerde lessen te doctneren en gevechtservaring te borgen. Al langer was 'Uruzgan', een unieke inzet in de recente nationale militaire geschiedenis, een verhit thema in de politieke arena en in het maatschappelijk debat. Uiteindelijk viel er zelfs een kabinet over. Een dergelijke oorlogsmisatie is natuurlijk ook niet zo maar verleden tijd, maar werkt nog lang door in de politiek, de samenleving, de defensieorganisatie, bij het personeel, bij de veteranen en bij de nabestaanden. Er is in dat proces ook een rol weggelegd voor de wetenschappelijke vastlegging, waarheidsvinding en analyse achteraf. De aftrap voor het academisch debat in dit kader kwam onlangs van een groep onderzoekers van de Nederlandse Defensie Academie (NLDA), met de bundel *Mission Uruzgan*.

Opzet

Het is een bundel met inzichten en eerste analyses van een diverse lijst experts, maar nadrukkelijk geen systematische reconstructie of alomvattende operationele geschie-

denis. Dat kon ook niet zo snel en zonder fundamenteel onderzoek. Wel krijgt de lezer een verzameling stukken over allerhande aspecten van de Uruzgan-missie voorgeschoteld, op basis van de eerste indrukken uit lopende studies. Welke dat zijn lijkt soms door toeval te zijn bepaald; alsof de redacteuren al hun NLDA-collega's, promovendi, netwerk vrienden et cetera hebben nagelbeld op waar ze mee bezig waren, wat ze nog hadden liggen en wilden aanbieden. Dit boek is daarmee een exercitie in gecontroleerde chaos geworden. Het gaat over Uruzgan, en het gaat alle kanten op. Wat tevens helaas ontbreekt is een goede historische inleiding. Gelukkig heeft het boek wel een min of meer chronologisch-thematische opzet en zijn de hoofdstukken met gezond verstand gerangschikt. Toch lijkt de bundel aan het klassieke syndroom van dit soort uitgaven: er is weinig samenhang en de kwaliteit van de stukken (zowel wetenschappelijk als taaltechnisch) verschilt enorm.

Bronnen

Wat opvalt is het theoretische karakter van veel bijdragen. Het lijken wel omgebouwde hoorcolleges met Uruzgan-casuïstiek. Leerzaam, maar ook wat teleurstellend. Wie de afgelopen jaren de krant goed heeft

gelezen, steekt van deze bundel weinig meer op over 'Missie Uruzgan' en des te meer over de diverse academische vakgebieden. Wordt er wel een verhaal verteld, dan is er sprake van opvallend veel speculaties en schijnbare onzorgvuldigheden. Publieke mythes worden wonderbaarlijk veel bevestigd. Het zwaartepunt van menige anekdote ligt bij mediadebatjes. Het roept de vraag op of de feiten van de casussen wel voldoende zijn achterhaald. En moet wetenschap niet zijn gebouwd op meer dan theorieën en dieper gaan dan het eerstelijns werk van de journalistiek? Een voorbeeld is de bijdrage van Michiel de Weger over het optreden van de Nederlandse *Special Forces*. De auteur heeft alleen kunnen werken met openbare bronnen, merendeels media. Zo'n beperking is bij dit onderwerp natuurlijk extra problematisch en het maakt de onderbouwing van het verhaal erg wankel. Het leidt tot theoretiseren op basis van een fractie van de werkelijkheid, of zelfs van pure onzin. Dat getuigt ook wel weer van lef, want veel academische disciplines zouden er met zo weinig betrouwbare data niet eens aan beginnen. Het lijkt daardoor vooral toeval dat de theorie van de *conventional forces bias* die De Weger uit de literatuur leent, enige relevantie heeft voor het optreden van Taakgroep Viper in Uruzgan. Ook is het echter maar de halve waarheid. Als lezer denk je al gauw: nou en? Het hoofdstuk van De Weger is een opiniestuk verpakt als wetenschap. Theoretisch sausje over wat nieuwsberichten en klaar.

Gewapend conflict

Zeer boeiend in deze bundel is de bijdrage over de juridische regimes

en de geweldsregels van de operatie. In dat hoofdstuk wordt overtuigend betoogd dat de internationale troepenmacht ISAF in Afghanistan is betrokken bij een gewapend conflict. Auteurs Paul Ducheine en Eric Pouw laten zien dat dit op zich niet bijzonder is: veel landen, organisaties en ook de Verenigde Naties hebben de laatste jaren dit standpunt ingenomen. Maar talrijke ISAF-partners, ook Nederland, zijn op dit punt nog 'ambivalent'. Dat is juristentaal voor: ze draaien om de hete brij heen. Eigenlijk staat hier: hou eens op met moeilijk doen, kijk naar de feiten en erken dat Nederland met zijn bijdrage aan het bondgenootschappelijk optreden in Afghanistan is betrokken bij een gewapend conflict. Het zou een serieuze aanzet tot politiek en publiek debat op niveau moeten zijn. Waarom ontkennen dat je in een oorlog bent beland? Ook vermeldenswaardig is het hoofdstuk over luchtsteun. Feitelijk en informatief. Typisch zo'n bijdrage die wel wat uitgebreider had gemogen. Interessant ook is het gedeelte in het hoofdstuk over dilemma's in multinationale operaties over de in Nederland kunstmatig hooggehouden scheiding tussen ISAF enerzijds en operatie *Enduring Freedom* (OEF) anderzijds, en het daaruit voortvloeiende verbod voor Nederlandse ISAF-militairen in Uruzgan om met OEF-eenheden samen te werken. De auteurs verdedigen het standpunt dat die scheiding onhoudbaar en onwerkbaar was. Niet echt nieuws, maar wel opmerkelijk is hun analyse van het überhaupt bestaan van zulke *caveats* in het Nederlandse geval en waarom ze aan de Task Force Uruzgan waren opgelegd als consequentie van het politieke debat.

De beperkingen, zo valt te lezen, *'were obviously inspired by a general mistrust of military commanders to engage in battles beyond necessity'*. Boeiende these. Graag vervolg. Zo zitten er al met al best veel prikkelende ideeën in deze bundel, vooral in de hoofdstukken die zijn gebaseerd op interviews. Feitelijk zijn dat weergaven van de percepties van betrokkenen, met kennis van de werkvloer. In combinatie met de voorlopige analyses en ingevingen en modellen van de wetenschappers hebben we hier dus een bundel die niet zozeer een weergave is van volledig en fundamenteel onderzoek, maar die meer een onderzoeks aanzet is voor de toekomst. De tip zou daarbij zijn om overheidsbeleid en -communicatie wat kritischer te benaderen.

Dutch Approach

Pas op het einde wordt deze bundel nog avontuurlijk, als de samenstellers met een uitsmijter komen.

Want in de epiloog wordt de arrogante term *Dutch Approach* (weer eens) van stal gehaald. En klakkeloos gelauwerd. De auteurs identificeren enkele aspecten die uniek zouden zijn aan de Nederlandse aanpak. Dat is nogal een claim. Het wordt dus tijd voor een echt wetenschappelijk debat over het al dan niet bestaan van die inmiddels te pas en te onpas gebruikte *Dutch Approach*: wat is dan de herkomst en hoe is hij ontwikkeld? Is hij echt gedefinieerd in contrast met de bondgenoten (zoals in dit boek wordt gedaan) of was er eigenlijk sprake van een uitwisseling van ideeën in coalitieverband en zijn bepaalde aspecten misschien helemaal niet zo 'Dutch'? Het is typerend voor deze bundel: intelligent geschreven, maar de lezer blijft vooral zitten met meer vragen, en niet met antwoorden.

Dr. A. ten Cate, NIMH

Dokter Albert de Moor

Spoedarts in de Eerste Wereldoorlog
Door Jack de Moor
leper (Hannibal Publishers) 2012
272 blz.
ISBN 9789491376054
€ 29,50

Met de honderdjarige herdenking in het vooruitzicht, in combinatie wellicht met de historische *hype* dat alles comparatief moet zijn, begint enerzijds langzaam maar zeker de Eerste Wereldoorlog te 'ont-Britten', en komt er anderzijds meer aandacht voor andere

partijen in het conflict dan de strijders zelf (achter de strategietafel of in de loopgraaf). Een van die partijen is zeker de medische stand, op te delen in militair geneeskundige dienst en vrijwillige hulpverlening, of in artsen en verpleegkundigen. Het aantal boeken en artikelen dat

de laatste tien jaar over de medische hulpverlening in 1914-1918 of een deelaspect daarvan is uitgekomen is schier eindeloos en onderdeel ervan is het publiceren van dagboeken, brieven en/of memoires van artsen of verpleegkundigen. Die aandacht en publicaties waren er uiteraard al eerder, maar dan betrof het toch veelal uitgaven van de literair begaafden onder hen – Max Deauville, Georges Duhamel, Ellen LaMotte of, niet te vergeten, Louis Ferdinand Céline – terwijl nu ook dagboeken en brieven voor publicatie gereed worden gemaakt die eigenlijk alleen voor lezing door familieleden en vrienden bestemd waren. Nadat bijvoorbeeld al eerder de dagboeken van verpleegster Jane de Launoy en de arts Paul de Backer waren uitgegeven, is de Belgische historiografie over de medische hulp nu weer uitgebreid met een boek gebaseerd op het dagboek en de brieven van ‘spoedarts’ Albert de Moor en de brieven van zijn ondergeschikte Luc Hertoghe. Aangezien die laatste – gezien de inhoud van zijn brieven, met recht – veel meer dan een bijrol speelt in het boek, is de exclusieve aandacht voor Albert de Moor in de titel overigens vreemd, ook al is de samensteller dan diens zoon.

Spanningen

Het aardige van dit boek is dat het aandacht schenkt aan een vrij onbekend fenomeen in de medische hulpverleningsketen: het gemotoriseerd vervoer. Het woord ‘ambulance’ geeft heden ten dage nogal wat aanleiding tot misverstanden, omdat het geheel iets anders betekende dan nu. Was het vroeger een benaming voor een niet aan een hospitaal vastgeklonken – en dus min of meer mobiele – medische

eenheid, nu is het de naam voor één tot minihospitaal omgebouwde auto die gewonden zo spoedig mogelijk van de plek des onheils naar het ziekenhuis moet brengen, en waar ondertussen, indien nodig, al enige hopelijk levensreddende activiteiten worden uitgevoerd. De *Colonne Automobile d’Ambulances et Brancards* (CAAB) van De Moor en de zijnen – opgericht, maar zeker nog niet operabel direct aan het begin van de oorlog – kan worden gekenschetst als de eerste voorloper van die moderne ambulances; een onderdeel dat dus zeer haperend in beweging kwam, maar waarvan de motor gaandeweg soepel begon te draaien. In die zin is het woord ‘spoedarts’ in de titel inderdaad passend, al is het in feite, zoals Piet Chielens van het *In Flanders Fields Museum* in het voorwoord terecht opmerkte, eigenlijk een anachronisme. De Moor en de zijnen werden onderdeel van de militair geneeskundige dienst, maar waren afkomstig uit de civiele dienst. Dat wilde nog wel eens spanningen geven. Zoals Max Deauville het ooit verwoordde: ‘Een burgerarts verzorgt, een militair arts vervoert,’ waarbij hij zichzelf uiteraard als burgerarts zag. Het paradoxale nu is dat, althans afgaand op dit boek, De Moor en de zijnen, al vormden zij een transportonderdeel *par excellence*, in die zin burgerartsen bleven. Zij bleven de slachtoffers en niet het soepel draaien van de oorlogsmachine voorop stellen. Het door bepaalde divisies aan het lot overlaten van hun gewonden, zoals De Moor wel eens zag gebeuren, ‘verbaasde’ hem. Dat wil echter niet zeggen dat de oorlog en de geallieerde overwinning ook op de tweede plaats kwamen. Integendeel. De Moor maakte geen

problemen van het verplaatsen van Duitse gewonden omdat er plaats moest worden gemaakt voor ‘de onzen’. Overigens komt in het boek goed naar voren kwam dat hij en Hertoghe de Fransen daar eigenlijk liever niet onder hadden gerekend. Met name de medische dienst van de Fransen moet het geregeld ontgelden. Het waren bondgenoten, geen vrienden, een visie die zij volgens hen met de Britten deelden. Geen wonder dan ook dat ook de Flaminganten ter sprake komen, al is het wel in veroordelende zin.

Verschrikkingen

Bij de visie op de oorlog komt wel het verschil tussen De Moor en Hertoghe duidelijk naar voren. Het was niet voor niets Hertoghe die een majoor citeerde die had gezegd: ‘Het gevecht heeft voorrang op de gewonden’. De Moor sprak over ‘de heldhaftige daden van ons heroïsche legertje’, het ‘goede moreel’ en de ‘goede gezondheidstoestand’ aan het front, waar de loopgraafomstandigheden de soldaten niet deerden, en nieuwe rekruten een mooie stimulans vormden voor – we schrijven 20 februari 1915 – ‘onze aanstaande opmars’; een optimisme dat hij een half jaar later nog eens herhaalde. Ook de gewenning komt goed naar voren. Vijfenvestig gewonden was ‘een rustige dag’, en zeventig gewonden waren er ‘tamelijk weinig’. Bij De Moor functioneerde ook altijd alles prima en was de medische zorg van hoog niveau en de uitrusting zeer modern. De *friction of war* is bij hem afwezig. Hertoghe daarentegen veroordeelde niet alleen de muziek van de militaire fanfare als ‘afschuwelijk lawaai’, maar beschreef ook onverbloemd de verschrikkingen. Oorlog was niet heldenmoed en opmars,

oorlog was de dood. En in het Belgische leger bespeurde hij niets dan 'afstomping' en 'smart'. Uit dat verschil moet ook de af en toe bij Hertoghe opkomende wrevel voortkomen, die bijvoorbeeld De Moor eens verweet dat hij te veel zijn oor te luister legde bij 'de demagogen'. Het heeft een de oorlog overlevende vriendschap niet in de weg gestaan.

Het was een goed idee van De Moor om de geschriften van zijn vader en diens vriend in boekvorm te gieten. Het vormt zeer zeker een aanwinst in de medische historiografie over dat oerconflict van de twintigste eeuw.

Dr. L. van Bergen ■

posities inzichtelijk, maar om een goede indruk te krijgen van de onmetelijke afstanden die in de Sovjet-Unie, Zuidoost-Azië en de Stille Oceaan een rol speelden is daarnaast het gebruik van een goede atlas aan te bevelen. De inkijkjes die Mawdsley geeft in de achtergronden en de machinaties van de verschillende betrokken staten en regeringsleiders maken het boek zeer leesbaar. De pogingen van Groot-Brittannië om Amerika bij de oorlog te betrekken en de inspanningen van Japan om Duitsland en Italië de oorlog aan Amerika te laten verklaren zijn opmerkelijk.

Het van-dag-tot-dag verslag, voortschrijdend van 1 december tot en met 12 december 1941, geeft bij het lezen een gevoel van spanning als bij een *who's dunit*-roman. Geheime voorbereidingen van (tegen)aanvallen, chaotisch diplomatiek overleg en conflicterende ego's vormen de opmaat voor een schijnbare onvoorspelbare en tegelijkertijd onvermijdelijke climax. Echter – en dat is tevens de zwakte van het boek – we kennen de afloop, en dat niet alleen. De meer ingevoerde lezer zal weinig nieuws opsteken. Over elk onderdeel van het boek zijn boekenkasten volgeschreven. Doordat de auteur de oorlog in Libië, de strijd om Moskou, de aanval op Pearl Habor, de invasie in Maleisië/Singapore, de oorlogsverklaringen van Japan, Duitsland en Italië aan Amerika en al die andere gebeurtenissen in samenhang bespreekt, verwacht de lezer natuurlijk dat er ook daadwerkelijk een samenhang tussen die gebeurtenissen is geweest en dat de auteur die samenhang aangeeft. Dat is echter niet het geval en dat is geen wonder, want de meeste

December 1941

Twelve Days that Began a World War
Door Evan Mawdsley
New Haven/Londen (Yale University Press) 2011
348 blz.
ISBN 9780300154450
€ 24,-

Het begon in 1938 met de Duitse annexaties van Oostenrijk en het Tsjecho-Slowaakse Sudetenland, gevolgd door de inval in Polen. Pas na de Duitse aanval op de westerse landen (Frankrijk, België, Nederland, Luxemburg, Denemarken en Noorwegen) was er sprake van een Europa-brede oorlog. Door de vele koloniale relaties en bezittingen van landen als Frankrijk en Groot-Brittannië raakte ook een groot aantal landen uit de verschillende continenten bij het conflict betrokken. In eerste instantie was die betrokkenheid beperkt en werd volstaan met overwegend politieke en economische ondersteuning (geld en militaire goederen). Actieve militaire betrokkenheid was nog maar gering. In het late najaar van 1941 bereikte de Duitse expansie in Europa haar hoogtepunt. De Duitsers stonden voor Leningrad, Moskou en Rostov in de Kaukasus. Het Europese con-

continent was nagenoeg geheel onder Duitse controle. De Sovjet-Unie streed een strijd op leven en dood en Groot-Brittannië was nog het enige West-Europese land dat in staat was tot verzet en daadwerkelijke strijd in Noord-Afrika.

Who dunit

Vanaf december 1941, in nog geen twee weken tijd, keerden de Duitse oorlogskansen en werd de strijd opgeschaald tot een heuse wereldoorlog. Evan Mawdsley beschrijft gedetailleerd de belangrijkste gebeurtenissen van de eerste twaalf dagen van december 1941. In een van-dag-tot-dag verslag gaat hij uitvoerig in op de ontwikkelingen aan het Libische front, de verdediging van Moskou, de eerste grote Sovjet-tegenaanval en de Japanse aanvallen op Maleisië/Singapore, Pearl Habor en de Filipijnen. Heldere kaartjes maken de verschillende

van de besproken gebeurtenissen hadden niets met elkaar te maken en vonden onafhankelijk van elkaar plaats. Het voornaamste gemeenschappelijke was dat het allemaal gebeurde in dezelfde korte periode van 1 tot en met 12 december 1941 en dat die twee weken niet alleen een geweldige impact op het verdere verloop van de oorlog zouden hebben, maar ook op de naoorlogse internationale verhoudingen.

Vragen

Toch is het boek van Mawdsley niet alleen interessant om wat er in staat, maar ook vanwege de vragen die worden opgeroepen en waarop het boek geen direct antwoord heeft, maar die wel uitdagen om er verder over na te denken en te lezen. Een voorbeeld: waarom was er tussen Duitsland en Japan nagenoeg geen enkele vorm van politiek-militair strategische en operationele samenwerking, het Tripartite Pact uitgezonderd, waarin Duitsland en Italië beloven Japan te volgen als Tokio besluit de oorlog aan Amerika te verklaren? Zo werd Japan niet eens geïnformeerd over de inval in de Sovjet-Unie, laat staan dat de Japanners erbij betrokken werden. De consequenties van een mogelijke directe Japanse betrokkenheid bij de aanval op de Sovjet-Unie laten zich eenvoudig raden. Wat ook niet goed te begrijpen is, is dat Japan en Duitsland en Italië zo gebrand waren op oorlog met Amerika, terwijl ze toch hadden kunnen weten dat het enorme industrieel-militaire potentieel van de VS zich in een afzienbare toekomst tegen hen zou keren. De Duits-Japanse belangen zouden, zo kan men denken, immers veel meer en duurzamer gediend zijn bij het vermijden van een grootschalig

militair conflict met Amerika. Waarschijnlijk speelden emoties en ego's op het hoogste politieke en militair strategisch niveau veel meer een rol.

Een vraag die bij het lezen van het boek ook opkomt, is waarom staten, regeringsleiders en de hoogste militaire leiding steeds weer – en niet alleen toen – niet in staat blijken adequaat en preventief te kunnen handelen terwijl er een overvloed is van signalen die wijzen op oorlogsdreiging en zelfs op een aanstaande aanval. Het lijkt alsof er altijd de hoop is dat het niet zal

gebeuren. Misschien is er het onvermogen zich voor te kunnen stellen dat het werkelijk zal gaan gebeuren, met als gevolg inactiviteit, aarzeling, gebrek aan doortastendheid, tegenstrijdige instructies en een gebrekkige eenduidige voorbereiding. Fog en chaos zijn kennelijk niet alleen voorbehouden aan oorlogvoering en het gevecht. De hoogste politieke en militaire niveaus blijken er zeker zoveel last van te hebben.

Prof. dr. W.M. Oppedijk van Veen

25 jaar Defensie R&D-Onderzoek

Een terugblik op het management van Defensie R&D in de jaren 1985-2010
Door Peter Huijsmans
Zoetermeer (Free Musketeers) 2012
110 blz.
ISBN 9789048422128
€ 17,95

Moderne krijgsmachten leunen sterk op geavanceerde wapenplatforms, commando- en ondersteunende systemen. Nederland rekent zichzelf nog steeds tot de categorie van landen die een technologisch hoogwaardige krijgsmacht ambiëren. Defensie is daarvoor afhankelijk van actuele kennis en inzicht in militaire technologie en innovatie. De organisatie heeft daarin sinds de Tweede Wereldoorlog voortdurend geïnvesteerd. Peter Huijsmans blikt in zijn boek terug op de laatste vijftientig jaar van die periode. Hij richt zijn aandacht vooral op de wijze waarop Defensie

de verwerving van kennis en kunde heeft georganiseerd. Hij maakte zelf gedurende lange tijd deel uit van de ambtelijke organisatie die verantwoordelijk is voor de sturing en de plannen van *Research en Development* (R&D) voor Defensie.

TNO

De organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) is al decennialang hofleverancier voor de kennisbehoefte van Defensie. Anders dan bij de NAVO-partners die het defensie-R&D binnen hun ministerie hielden, heeft Nederland het defensieonderzoek

op den duur ondergebracht bij een niet-overheidsinstelling. Het op afstand plaatsen vereiste wel de wettelijke borging van de onbelemmerde toegang van Defensie tot de bij TNO ondergebrachte kennis. De auteur schetst hoe de voortgaande verzakelijking van de verhouding met TNO aanvankelijk niet leidt tot de vereiste vraagsturing van R&D door Defensie, maar dat het initiatief tot R&D-opdrachten bij TNO blijft liggen. De invoering van vraaggestuurde onderzoeksprogramma's einde jaren '90 legt dit initiatief formeel bij Defensie. Jammer is dat een evaluatieve beschouwing van de praktische werking van dit instrument ontbreekt. In de praktijk wreekt het zich namelijk dat de krijgsmachtdelen tot 2005 konden rekenen op een vast deel van het R&D-budget bij TNO, waardoor defensiebrede programma-aansturing en prioriteitstelling deels werd doorkruist. De koppeling van de R&D-planning aan het Integrale Defensie Planning Proces (IDPP) was al evenmin krachtig genoeg gebleken om de gevestigde *bottom-up* cultuur te doorbreken.

Krimp en hervorming

Die doorbraak kwam pas in 2005 met de oprichting van de Bestuursstaf en de centralisatie van de beleidsfunctie bij Defensie. De aansturing van R&D is dan nog steeds belegd in het materiële functiegebied. Niet verwonderlijk, want het leeuwendeel van het onderzoek is technisch van aard. De decennialange snelkoppeling tussen de materieelzuil van Defensie en het R&D-beleid maakt plaats voor het 'nieuwe denken' over R&D, geïnspireerd door de overheidsbrede accentverschuiving van R&D naar kennis. Bij Defensie leidt dit tot een

sterkere vervlechting van kennis en strategie, die wordt bezegeld met de oprichting van een gelijknamige Bestuursraad (BKS) in 2007. Het zwaartepunt van de beleidsverantwoordelijkheid voor de R&D-functie wordt daarmee van de Hoofddirecteur Materieel naar de Hoofddirecteur Algemene Beleidszaken verlegd. Huijsmans is sceptisch of dit de aansturing en prioriteitstelling van de kennisfunctie bij Defensie heeft verbeterd. Hij is vooral bezorgd over de sterke kortingen op Defensie-R&D, waarvan vooral het langetermijnonderzoek de dupe zou worden. Lichtpunt is de aandacht voor innovatie in de vanaf 2011 vigerende Strategie, Kennis en Innovatie Agenda (SKIA).

Dat R&D nu onderdeel is geworden van de centrale strategische beleidsvorming kan echter niet verhullen dat R&D als kennisinvestering voor Defensie gedurende ruim twee decennia forse aderlatingen heeft ondergaan. Het hoofdstuk over defensietechnologie weerspiegelt deze trend, hoewel de inspanningen op dit gebied enkele sterke wapen-

feiten voor de Nederlandse defensiegerelateerde industrie hebben opgeleverd, de marinebouw voorop. De auteur acht de verschuiving van de focus van defensietechnologie naar veiligheidstechnologie na 9/11 de doodsteek voor het eigen technologiebeleid van Defensie. Die bewering strookt niet met zijn eerdere constatering dat Economische Zaken in 2003 de medefinanciering van materieel- en technologieontwikkelingsprojecten stopte en het budget daarvoor geheel overhield naar de ondersteuning van de industrie in het JSF-project.

Het boek van Huijsmans geeft een aardige inkijk in een kwarteeuw evolutie van de rol en appreciatie van wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling voor de krijgsmacht. Behalve een historisch overzicht van de bestuurlijke omgang met dit beleidsthema geeft het ook een beeld van de bijzondere waarde van militaire R&D vanuit de optiek van een warm pleitbezorger.

Ir. J.B.J. Orbons, NLDA

De eer en de ellende

Nieuw-Guinea 1962
Door Pierre Heijboer
Zoetermeer (Literoza) 2012
410 blz.
ISBN 9789048490202
€ 19,95

Het bevel aan de bemanning om de *Matjan Tutul* te verlaten was onvermijdelijk geworden. De boot lag nu volkomen stil en brandde

op tal van plaatsen. Bovendien was de *Evertsen* tot vlakbij gekomen en landde nu de ene treffer na de andere op de Indonesische MTB.

De boot werd regelrecht afgeslacht; een ander woord was er niet voor'.¹ *De eer en de ellende* van oud-journalist Pierre Heijboer opent met de aanloop naar de bovenstaande actie, die de geschiedenis inging als 'het zeegevecht bij de Vlakke Hoek' – de laatste keer dat de Koninklijke Marine een vijandelijk marineschip tot zinken bracht. Heijboer poogt het totale verhaal van de Nieuw-Guinea-kwestie te beschrijven en is daar, binnen de beperking van een 410 pagina's tellend boek, prima in geslaagd.

Het Nieuw-Guinea-conflict bereikte vijftig jaar geleden zijn hoogtepunt en was voor veel van de duizenden Nieuw-Guinea-veteranen *their finest hour*. De Nederlandse en Indonesische aanspraken op Nieuw-Guinea waren onverzoenlijk. Terwijl diverse onderhandelingspogingen sneuvelen, nam de dreiging van een Indonesische invasie toe. Het Akkoord van New York van 15 augustus 1962, waarbij Nederland onder Amerikaanse druk afstand deed van de soevereiniteit van Nieuw-Guinea, voorkwam op het nippertje een grootschalig conventioneel treffen met Indonesië. Toch was er tot die tijd wel degelijk intensief gevochten door de Nederlandse strijdkrachten.

Vanaf de jaren vijftig infiltrerden Indonesische militairen de kolonie. Aanvankelijk kwamen zij over zee, later ook per parachute, en zij trachtten met een guerrilla de Nederlanders uit te putten. Mede dankzij steun van de inheemse Papoea's waren de Nederlandse militairen in staat de infiltraties te weerstaan.

Brede focus

Over het Nieuw-Guinea-conflict zijn meerdere boeken geschreven, waarbij vaak een enkel aspect de nadruk kreeg. De kracht van *De eer en de ellende* zit in de brede focus en de leesbaarheid. Op sommige momenten is het boek een ware *page turner*, waarin de zenuwenoorlog van 1962 tot zijn recht komt. Heijboer neemt de lezer mee naar de strijd in de jungle, de zee- en luchtgevechten, de besluitvorming in Den Haag en de diplomatieke intriges in Washington en Jakarta. In beschrijvingen van tactisch optreden komt de *fog of war* naar voren: zo weigerde op cruciale momenten belangrijke apparatuur en leidde verwarring in de dichte jungle tot een Nederlands *blue-on-blue* incident. Meer dan andere auteurs beschrijft Heijboer ook de Indonesische kant van het verhaal. Hoewel *De eer en de ellende* gebaseerd is op uitgebreid historisch (archief)onderzoek en interviews, is de wetenschappelijke kwaliteit matig. Het werk bevat nauwelijks directe bronvermeldingen en telt maar veertien voetnoten. Sommige passages lijken gebaseerd te zijn op slechts een enkele bron. De levendige schrijfwijze heeft een keerzijde. De woordkeuze is vaak subjectief en het is de vraag in hoeverre dialogen na vijftig jaar accuraat de werkelijkheid weergeven. Een werk over het Nieuw-Guinea-conflict van betere wetenschappelijke kwaliteit vormt *Een daad van vrije keuze* van P.J. Drooglever.

Sovjet-Unie

De rol van de Sovjet-Unie blijft bij Heijboer onderbelicht en tegenstrijdig, wat overigens ook bij andere Nederlandse auteurs het geval is. Heijboer stelt dat de Sovjet-Unie

voorstander was van een vreedzame oplossing, maar dit is discutabel. Indonesië en Nederland onderhandelden onder Amerikaanse leiding op basis van het Bunker-plan. Het onderhandelingsproces, dat leidde tot het Akkoord van New York, werd daardoor een Amerikaans diplomatiek succes. Deze Amerikaanse winst is ten koste gegaan van invloed van de Sovjet-Unie, die met wapenleveranties aanzienlijk had geïnvesteerd in Indonesië. Daarnaast gaat Heijboer ervan uit dat Moskou actief aan de geplande Indonesische invasie op Nieuw-Guinea zou deelnemen met Sovjet-bemanningen in onderzeeboten en bommenwerpers, maar hij levert daar geen overtuigend bewijs voor.

Wie een gedegen wetenschappelijke studie zoekt, zal andere werken beter waarderen. Maar voor de liefhebber van Nederlandse militaire geschiedenis is *De eer en de ellende* een aanrader. Een bijna vergeten Nederlands conflict van vijftig jaar geleden komt tot leven in dit vlot geschreven werk, dat respect opwekt voor de veteranen en algemeen inzicht biedt in de diverse niveaus waarop een conflict zich afspeelt.

W.M. Ooms, luitenant-ter-zee
der tweede klasse Oudste Categorie

¹ Pierre Heijboer, *De eer en de ellende. Nieuw-Guinea 1962* (Zoetermeer, Literoza, 2012) 77.

The Battle for the Arab Spring

Revolution, Counter-Revolution and the Making of a New Era

Door Lin Noueihad en Alex Warren

New Haven (Yale University Press) 2012

368 blz.

ISBN 9780300180862

€ 22,-

De massale volksprotesten van de Arabische Lente hebben sinds 2011 de val veroorzaakt van de regimes in Tunesië, Egypte en Libië. In *The Battle for the Arab Spring* onderzoeken Lin Noueihad en Alex Warren de economische en politieke oorzaken van de protesten en kijken zij wat er tot dusver voor de bevolking veranderd is. De auteurs analyseren de uitdagingen waar Arabische landen voor staan, onder meer bij democratisering, het bestrijden van de werkloosheid en het vinden van een consensus over geloof en politiek. Volgens Noueihad en Warren is er ook in de landen waar de regering gevallen is nog lang geen stabiele situatie.

Justifying War

Propaganda, Politics and the Modern Age

Door David Welch en Jo Fox (red.)

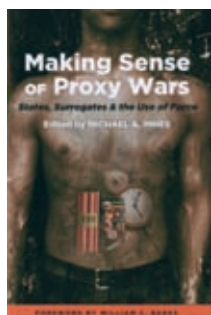
Londen (Palgrave MacMillan) 2012

398 blz.

ISBN 9780230246270

€ 76,-

In *Justifying War* analyseren historici hoe machthebbers sinds de negentiende eeuw oorlogen hebben verantwoord in binnen- en buitenlandse berichtgeving en propaganda. De samenstellers David Welch en Jo Fox, beiden hoogleraar moderne geschiedenis, zijn daarbij vooral uitgegaan van verschillen in politieke, economische en culturele context in diverse landen. Zo is er aandacht voor de Chinese rechtvaardiging van deelname aan de Koreaanse Oorlog, de inzet van chemische wapens door de Britten in de Eerste Wereldoorlog en de Amerikaanse invasie in Irak in 2003. Welch en Fox geven hun visie op het debat over de rechtvaardige oorlog en onderzoeken of dat nog wel een aanvaardbaar theoretisch raamwerk kan zijn.

Making Sense of Proxy Wars

States, Surrogates & the Use of Force

Door Michael A. Innes (red.)

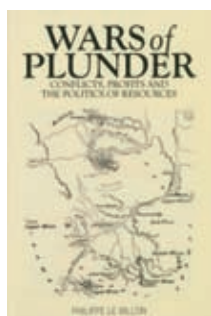
Dulles (Potomac Books) 2012

216 blz.

ISBN 9781597972307

€ 18,-

Met het einde van de Koude Oorlog zijn *surrogate forces* en *proxy warfare* als verschijnsel niet verdwenen, maar wel in een ander daglicht komen te staan. Michael Innes, die de bundel *Making Sense of Proxy Wars* redigeerde, zegt dat milities, privélegers en soortgelijke groepen na het opdrogen van de geldbronnen uit Washington en Moskou naar andere inkomsten hebben gezocht, onder meer in de criminaliteit. Groepen die hun diensten aanbieden in bijvoorbeeld Afghanistan blijken soms onbetrouwbaar of hebben geen enkel belang bij de vorming van een stabiele staat. Maar omdat zij op hun eigen legers bezuinigen laten regeringen volgens Innes wel steeds meer taken aan zulke groepen over.

Wars of Plunder

Conflicts, Profits and the Politics of Resources

Door Philippe le Billon (red.)

Londen (Hurst & Co.) 2012

288 blz.

ISBN 9781849041454

€ 25,-

Philippe le Billon gebruikt olie, diamanten en hout als *case studies* in *Wars of Plunder* om aan te tonen dat oorlogen en natuurlijke hulpbronnen op meerdere manieren samenhangen. Met voorbeelden uit Angola, Congo, Liberia en Irak illustreert hij dat de winning van delfstoffen conflicten kan uitlokken omdat bepaalde partijen er geld aan willen verdienen, terwijl slecht economisch beleid en wanbestuur rond hulpbronnen de strijd kan verergeren. Volgens Le Billon, een voormalig Frans en VN-diplomaat, kan de arme bevolking van landen in Afrika en Azië nooit profiteren zolang gewapende groepen de kans krijgen de natuurlijke rijkdommen te plunderen en de internationale gemeenschap niet adequaat optreedt.

Met dank aan bibliotheek NLDA

SUMMARIES

J.S.J. Hillen – Chicago 2012: A New Fervor for NATO

On May 20 and 21 2012 NATO organized a Summit in Chicago. Dutch Minister of Defense Hillen was one of the speakers. On the eve of this meeting he addressed the Atlantic Committee. In this speech he focused on three topics which, in his opinion, deserved urgent attention, both in the Netherlands and in Chicago. The first was military power as an exclusive right of government. The second was the question how to shape

and keep this military power in top condition. The third was the question how to inspire and to preserve our cooperation. Is Hillen's view NATO remains, as before, a superb security instrument. The way to more solidarity originates at the basis and 'think global, act local' is an old truth that we should not lose sight of.

J. Eijvoogel – Self-interest and the Abandonment of Sovereignty

The author is a journalist who often publishes about military affairs. In his view arguments on international military cooperation often beat upon an open door. This kind of cooperation is yet inevitable if one looks at the costs and what is at stake. There are however different kinds of obstacles that should be understood if one wishes to steer

clear of them in order to reach a higher goal: practical ones, cultural differences and different political-strategic views. The author discusses them and explains how international military cooperation always touches on national sovereignty. He supports the notion of a 'new sovereignty' as needed in economics, in politics and certainly in defense.

J. van Deventer – Deployment of Dutch F-16s in Operation Unified Protector

Dutch F-16s have been flying over Afghanistan for more than ten years. Recently Dutch F-16s were used during Operation Unified Protector near Libya. Unified Protector demonstrated the differences between both operations. Unified Protector also demonstrated that the Air Force, by training and mindset, was able to adjust to new tasks. The author was

commander of 1(NLD) Fixed Wing Element-1 during this operation. This is his personal coverage of the events from the formation until the return of his detachment. There is also a broader perspective, because NATO demonstrated that air operations can be executed with precision in a very dynamic environment and without 'boots on the ground.'

H. Warnar – The Battle between the Elephant and the Whale

Conflicts between maritime and continental powers can be imagined as a battle between a whale and an elephant. The wars between the maritime United Kingdom and the continental powers France and Germany in the nineteenth and twentieth centuries are an example. Both elephant and whale are king in their own domain and in order to defeat

the other they have to enter the domain of the opponent. Some succeeded, some did not. Historical examples demonstrate that success depends on smart strategy and innovative power. The author argues that the lessons seem to have relevance for present-day joint action.

DEBAT

Defensie en de Tweede Kamerverkiezingen

Atlantische Commissie en KVBK
3 september 2012 – Nieuwspoor – Den Haag

Met de Tweede Kamerverkiezingen van 12 september voor de deur rijst de vraag of de politieke partijen visies op een geïntegreerd veiligheidsbeleid hebben en hoe die zich verhouden tot de realiteit van de grote wereld buiten Nederland.

Inmiddels hebben zo'n beetje alle politieke partijen hun concept-verkiezingsprogramma's bekend gemaakt. Op diverse beleidsterreinen waren ze aanleiding voor inleidende beschietingen en commentaar in Den Haag, maar bij de keuzes rond Defensie lijkt het weer uit te draaien op *business as usual*: snoeien, terwijl inzet van Defensie de internationale rechtsorde ondersteunt, Nederlandse belangen aantoonbaar versterkt en een significante en concrete bijdrage levert aan instituties die voor ons land van vitaal belang zijn, zoals de EU, NAVO en VN.

Maandag 3 september 2012 presenteren de Atlantische Commissie en de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap een bijeenkomst en debat met defensiewoordvoerders van diverse politieke partijen.

Programma:

Datum: maandag 3 september 2012

Tijd: 12.30-14.30 uur

Locatie: Perscentrum Nieuwspoor, Lange Poten 10, Den Haag

FOTO C. VAN NIJNATTEN

Aanmelding:

Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij de Atlantische Commissie, via een aparte applicatie op hun website www.atlantischecommissie.nl. Dit geldt dus ook voor KVBK-leden.

Opgeven kan vanaf maandag 13 augustus.